

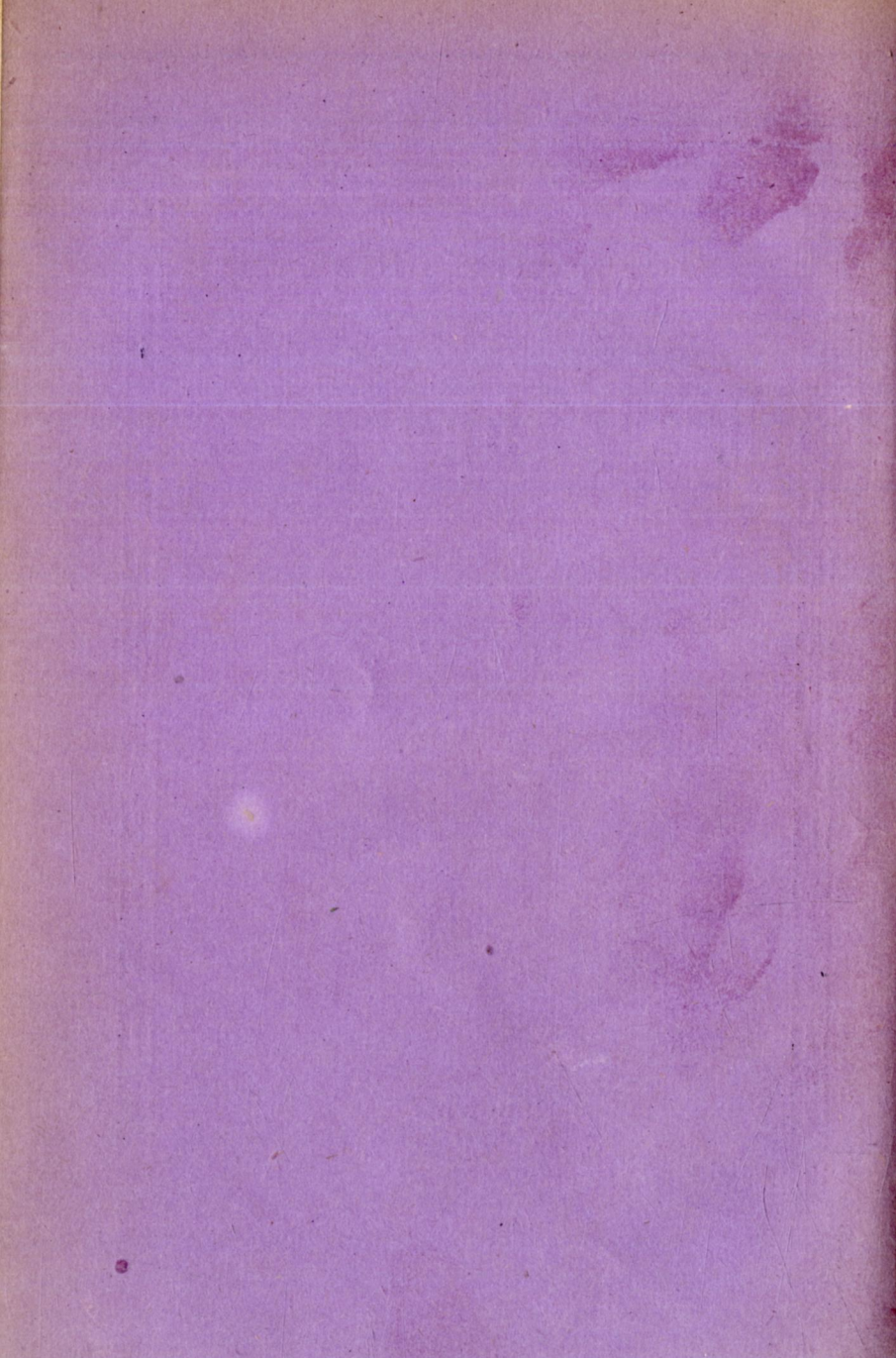
ПОВѢСТИ
О. ФЕДЬКОВИЧА.

Часть I.

Цѣна 20 кр.

ЛЬВОВЪ 1890.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка
подоъ зарядомъ К. Беднарского.

В. 3125

ПОВѢСТИ

О. ФЕДЬКОВИЧА.

ЧАСТЬ I.

ЛЬВОВЪ 1891.

Накладомъ К. Беднарского.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка
подоъ зарядомъ К. Беднарского.

1,30к.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 36 655

И. 30859

I.

ДНѢСТРОВІИ КРУЧѢ.

I.

Мого няня убили на вѣннѣ, (оповѣдає бувало Настя Клѣщиха), мама зъ туги та нужды скоро вѣдтакъ померла, а я лишилась кругловъ сиротовъ при однѣй старѣй бабуси, мого няня покѣйного вуйнѣ отсе. — А якъ и бабусю поховали, тогды взяла мене стара Оманиха до себе, щобъ то, якъ она казувала, єи Маруси не скучно було. — Тамъ я и зросла, якъ у мамы своєи рѣдной, бо Оманиха праведна була жена, що навѣть и ворогови кривды не зробиць, не то ще менѣ, бѣднѣй сиротѣ.

Не такійже бувъ Максимъ Оманъ, єи чоловѣкъ. — Богатый, пребогатый и не скупый, и нѣякому кривды не любивъ зробиць, але такій то вже яросливый, та лютый, та грозный, та завзятый, та упертый, що у насъ бувало якъ на цвинтари тихо, коли вѣнъ дома. — Вѣнъ матбути зъ роду таки не смѣявъ ся, а бесѣды тѣлько зъ него и чути було, що я бувало бѣльше за одну годину налепечу, якъ вѣнъ за цѣлый рѣкъ наговорить. А якъ бувало

що заговорить, то неначе раптовий грѣмъ ударить, а вѣд-такъ зновъ тихо якъ на цвинтари.

Старі люде казували, що вѣнъ бувъ за молоду коло одного дуже великого пана за першого стрѣльця. А якъ вѣнъ разъ на великомъ полюваню свого пана вѣдъ смерти выратувавъ, тогды єго панъ не тѣлько що великимъ маєткомъ надаривъ, але ще и двѣрь єму такій великій та гарный казавъ збудувати, що такого и у деякого дѣдича матбути не було. Для тогожъ матбути и кохавъ ся вѣнъ такъ въ тѣмъ стрѣлецтвѣ, а люде славили, що вѣнъ зъ свого коротенького креса найменшу пташиночку кулькою на лету застрѣлить. — Та и кресѣвъ же тыхъ висѣло у него въ свѣтлиці по стѣнахъ!... Про инші стрѣлецкі знаряды навѣтъ и не згадувати!

А та стара Оманиха, блѣда-блѣда якъ той ярий вѣскъ, ходить бувало по господѣ, якъ той духъ на покутѣ, якъ та свята великомучениця-многострадалиця. Тѣлько въ нѣй и житя було, що та єи Маруся, та єи дочка-одиначка, надъ котровъ она розпадала ся якъ та птиця-мати. — Менѣ здає ся, що якъ бы була умерла, то она бы була казала зъ нею въ одну яму живцемъ поховати ся, такъ то вже надъ невѣ розпадала ся. — За то ю мабутъ Оманъ такъ и поважавъ, хоть лишъ по своєму, а все таки дуже ю жалувавъ. — Не постигне бувало занедужати — а она слабовита собѣ була -- такъ разъ повна хата и знахарокъ и примовницъ и лѣкарокъ, и чернѣвскихъ або зальщицкихъ докторѣвъ, и садигурскихъ жидѣвъ-цируликѣвъ коло неи вродить ся, а то все за єго приказомъ.

А та єи одиначка Маруся — Господи, що красна-красна була!... Чи въ буддень, чи въ Недѣлю — ходить бувало якъ та райска пташка убрана; — павы на нѣй ряхта, шовки лелѣють, золото канає, на личко така та-

жѡй собѣ хороша, якъ та рожа на веснѣ, коли, скупана ранѣшною росюю, на сонечку красуе ся. А якъ бывало заговорить, то неначе ластѡвочка защебече, або ангель въ срѣбнѣй дзвоночки задзвонить!... Нѣкому бы було навѣтъ и не снило ся, що се того Омана дочка, що на его двѡрь навѣтъ и воробѣць бояли ся приступити, не то що.

II.

А Маруся любила одного парубка, такѡй зъ нашего села, Тимофѣй Соболевъ звавъ ся. — Господи, що го дуже полюбила!... Алежь бо се бувъ и парубокъ зъ себе!... якъ той павичъ!... Та що зъ того, коли зъ бѣдного роду бувъ, зъ дуже бѣдного, зъ такого бѣдного, що не важивъ ся навѣтъ до Марусѣ и заговорити, не то що. — Ажь якъ его до вѡйска вѡдобрали, а вѡдтакъ скоро и покликали, ажь тогды вѡнъ вѡдваживъ ся перескочити въ садъ, де Маруся того вечера зѡ мновъ прохожалась, тай каже до неи:

„Марусю! я завтра йду! — Ты нѣчо не кажешъ?“

Она тогды заплакала ревне-ревне, спершись менѣ на плече.

„Ты мене любишь, Марусю?“ — пытае вѡнъ по хвили, сплакавши и собѣ.

„Хиба ты не знаешъ?... Чогожь менѣ ще сего жалю завдавати!...“

„Ты будешъ моя, Марусю! моя! крикнувъ Тимофѣй, здоймивши праву руку мовъ до присяги.

„А мѡй неня...“ — промовила Маруся неначе зъ гробу.

„О... я его знаю, того прегордого богатыря... Але що вінъ годенъ противъ вѣрной любви? — противъ такой любви, якъ моя, Марусю? — Днѣстеръ нашъ глубокой и широкій: а годенъ вінъ що противъ хрестаревої скалы? — Такъ твої неня насъ не розлучить, лишъ люби мене вѣрно, моя дѣвчино!...“

„Тыжъ идешъ до вѣйска““, каже Маруся, утихомирившись трохи.

„Абы и за море, абы и у край свѣта!“ промовивъ Тимофій, якъ у дзвѣнъ ударивъ, „все менѣ лишъ ты одна на думцѣ будешъ, лишъ ты одна у моѣмъ серци красувати мешь-ся, а поруковъ най тобѣ буде отъ сей перстень зъ чистого срѣбла, що тобѣ го вразъ зъ моимъ словомъ и моимъ серцемъ на рожевый твої пальчикъ.... яко моїй вѣдѣ Бога самого судженѣй закладаю!...“

„О, Тимофію мѣй!...““ промовила Маруся, трохи не зомлѣвши.

„Марусечку моя єдина!... Та якже? — абы я вѣдѣ тебе такъ пѣшовъ? — не взявши зъ собою хоть одну квѣточку на памятку?...“

Якъ она єму подала шовкову, золотомъ вышивану ширинку изъ за пояса, якъ они присягались, прощались... сего вже не скажу, бо въ хатѣ щось рыгнуло, и мы муєшли розходитись.

III.

Одного полудня сидимо собѣ обѣ зъ Марусевъ у великѣй свѣтлицы, тай мовчимо. Маруся вышиває сухозѣлотомъ тонку-тонесеньку ширинку, а я пряду у запѣчку. Нарештѣ и кажу я:

„Що то тепер наш бѣдний Тимофій робить....“

„О, Мати Пречиста!....“ зѣтхнула Маруся важко, тай глянула на образы.

„Щобъ хоть коли написавъ....“ кажу я.

„До когожь напише сердешный? — До мене предсѣ нѣ, бо неня бы....“

„Що менѣ на гадку впало, Марусю.....“

„Зновъ матбути щось мудрого!“ каже Маруся осмѣхнувшись.

„Я лишь те думаю, що якъ бы пришло твоєму неневи на гадку, сего лѣта або сихъ мясиць тебе подружити....“

„Ты що отсе, Насте?!“ ажъ стрепенулась бѣдна дѣвчина, а то такъ, що ѣй ажъ шитѣ зъ рукъ упало, — „хиба неня має коли про мое вѣдданѣ думати!....“

„Се менѣ лишь такъ на гадку впало“, кажу я, — „не гнѣвайся, Марусю! —“

„Та бо хтожь видѣвъ таке говорити!....“ каже Маруся. — „А хоть бы, — то ты думаєшь, що я бы свого Тимофія —“

Тай не доказала сердешна, бо стара Оманиха убѣгла задыхана у свѣтлицю :

„У комнату, дѣвки! — старосты йдуть!“ —

А Маруся якъ стояла, такъ старѣй у ноги: „Мамо! матѣночко моя рѣднесенька! не тратьте мене! не дайте менѣ пропасти: ...“

„Доню, доню“, каже Оманиха поважно, — „Корись твоєму вѣтцеві! — Тыжь єго натуру знаєшь, не вѣдь сегодня знаєшь. Або може думаєшь, що єму тяжко першій-лѣпшій кресъ зъ клинка вхопити, та свою, твою и мою душу на мглѣока занастити? — Доню, доню! не зроби менѣ того!!! — А теперъ иди, иди, дитино моя нещаслива, та злагодься, та на Бога святого уповай,

може вѣнъ милосердный все ще ласковъ своѣвъ небесновъ перемѣнить! — Насте! ты дѣвчина розумна, иди зъ Марусевъ та розважь ю при лихѡй годинѣ! Ты знаешь, що ты у мене не наймичкою, а рѡдновъ дитиновъ була: вѡддякуй менѣ теперъ! — Идѣть! идѣть, любѣ, щобъ васъ у хатѣ не застали, бо такъ не годить ся! — Насте!.....“
Отъ я взяла Марусю по пѡдъ силу, тай повела мовъ неживу у комнату.

Тогожь вечера Марусю и заручили....

IV.

Не вѣрила я нѣколи въ чуда, ажъ на Марусиныхъ заручинахъ довелось и менѣ чуда видѣти, и то не одно, але ажъ двое наразъ!.... Перше те, що Маруся зовсѣмъ якъ обмѣнена стала: и смѣе ся и жартує, и коло Омана ластить ся и зъ Оманихою по свѣтлицѣ гуляє, а то такъ, що ажъ Оманъ дивувавъ ся, та неначе то нѣбы зовсѣмъ подобрѣвъ. — „Таже я знавъ“, каже, „що ты моя Маруся розумна! — за тотожь тобѣ позволю, чтобы ты и свою Настю зъ собовъ взяла, абы тобѣ зъ разу не скучно було. — А ты пѡдешь, Насте?“

„И въ пекло бадичку, якъ вы скажете““, вѡдповѣла я, цѣлюючи єго въ руку. — „Но, но“, каже Оманъ, „не журись, небого, мы и за тебе не забудемо!“ — Хиба се не чудо було? — А друге чудо? — Але нехай упередъ, розкажу, за кого Марусю заручили.

У нашѡмъ селѣ бувъ двѡрникъ-удовець. Петро Клѣщукъ звавъ ся, чоловѣкъ богатый, крепкѣй, у середныхъ лѣтахъ, не поганый, але трохи собѣ, якъ то кажутъ, калѣка на голову.

Отже сему якъ и вродилось зъ пребогатымъ Оманомъ посвататись, та доти не дававъ му супокою, аж доки сей нарештѣ не приставъ. — И не трудне му було дѣло зъ Оманомъ, бо Оманъ ёго любивъ и поважавъ, а то за те матбути, що Кльщукъ бувъ честный чоловікъ, котрый бувало на свою славу дуе якъ на дорогій камѣнь, щобъ и за́пороха на ню не впала, не то що.

А у Кльщука бувъ лишь одинъ сынъ, Никифѣръ звавъ ся, парубокъ хорошій-прехорошій, веселый, жартовливый, а при тѣмъ такій то вже собѣ хитрый, та розумный, що ёго навѣть и жида боялись, не то що, — бо якъ стане тобѣ бувало словами мастити, харамана пускати, то тобѣ навѣть и самого рабина въ дурнѣ пошіе. — А якъ прійшовъ и вѣнъ на заручины, а гостѣ — уже такѣй гарно закрохмаленіи — стали кождый свое галакати, тогды я и кивнула на него, та й кажу: „Якъ думаєте, Никифѣрку? — що буде зъ сихъ заручинъ?“ — „Те, що ты сама схочешъ, Насте!“ каже вѣнъ моргнувши на мене хитро. — „Я?! — Охъ Боже мѣй свѣте!... таже я бы за Марусю и душу свою дала!...“

„Дай менѣ лишь твоѣ серденько, и то не даромъ, але у перемѣну за моѣ! бо я тебе люблю, Насте!...“ — „Никифоре!...“ — „Не чвань ся, Насте, але подай менѣ бѣду свою ручку, бо и ты мене любишь, се я давно знаю! — А за Марусю не журись; Маруся пѣдъ моѣвъ онѣковъ!“ — „А Тимофій!“ — „Тимофій мѣй побратимъ, однако якъ братъ рѣдный. — Се менѣ вдалось Маруси шепнути до уха, якъ у комнатѣ прибиралась, а ты побѣгла була чогось до старои у комору.“ — „И якже ты думаєшь се зробити?“ — „Се вже моя жура, Насте! — Лишь тѣлько тобѣ скажу, що якъ прійде мѣй пѣсланецъ зъ розказомъ до васъ, тогды робѣть усе такъ, якъ вѣнъ вамъ казати-ме?“ — „А той пѣсланецъ хто буде?“

— „Баба Гапа, що у насъ теперь доматарує. — Хиба не рицарь зъ себе?“ — Я зареготалась, вѣнъ мене стиснувъ, тай подѣвсь межи гостѣ, а я думала, що мене ангелы по воздухахъ носять!.. Се було друге чудо. — А чудотворецъ хто?...

V.

Се дѣялось заразъ по зеленыхъ святахъ, а на Петра мало бути весѣля, такъ оба сваты собѣ урадили. — Тымъ часомъ баба Гапа трохи не що-днины до насъ прибѣгала, нѣбы то де-що порадитись, або чого тамъ позычити, або такѣй такъ вѣдѣдати. — А чудата се баба собѣ у страха була, неначе та сотона!... що страшна, що суха, ротъ вѣдъ одного уха до другого якъ у вороны, одно плече и одинъ клубъ вышій вѣдъ другого, очи каправѣ, зубы якъ граблѣ, ноги довгѣ, предовгѣ якъ у бузька, а то такъ, що якъ крокъ ступить, то тобѣ треба три; а якъ собѣ ще бувало гирбу на короткѣмъ цибуєѣ закуритъ, та на голову турецкѣй фезъ убере, то вже тобѣ и три ночѣ ме снитись, не то що. — А якъ бувало до насъ прибѣжить, то неначе то фуркало увезды шатне ся: и въ хатѣ ѣй повно, и въ свѣтлицѣ, и въ коморѣ, и межи курами, и межи качками, лишь межи трюхи боялась, бо старый индикъ якъ разъ зъ неи фезъ ухопивъ, то мы всѣма ледви вѣдоймили. — А якъ улетить бувало въ хату, то вже и на старѣй Оманисѣ ручникъ поправляє, и на Маруси коралѣ перевязує, и мене кулакомъ штовхне, и зъ котомъ цѣлюєсь, и таке залопотить, що хата жужмомъ пѣде, а Оманиха або въ огородъ утече, або до пасѣки пѣде, або де-небудь, абы лишь вѣдъ бѣды спастись.

Такъ она одной Суботы до насъ прилетѣла якъ со-рока, а скоро Оманиха вышла зъ хаты, такъ она за-разъ до Марусѣ въ ухо :

„Тимофій выйшовъ!“

Маруся такъ и стрепенулась !..

„И дежъ — вѣнъ?“ — пытае.

„За Хрестаремъ коло днѣстровои кручѣ тебе зав-тра по полудню дожидати-ме; — завтра-жъ Недѣля, от-же выпросишь у старои, та прійди туда зъ Настевъ. — А хоть стара бы и не пустила, ты однако прійди, бо вѣнъ тебе буде ждати!“

На се увѣйшла Оманиха въ хату, а Гапа заразъ до неи такъ и прискипалась :

„Голубко, любко, зазулько! — якійжъ, то вже яго-ды зродили пѣдъ Хрестаремъ!.. якъ волоскѣ го-рѣхи!..“

„Я ихъ ще сего лѣта и не видѣла...“ каже Оманиха, а Маруся зарадъ похопила :

„Я мамо, пѣйду завтра по полудню зъ Настевъ, тай наберемо! — Добре мамо?“

„А яжъ боронию?“ — каже Оманиха — „лишь абы васъ не покортѣло купатись, бо хрестаревѣ кручѣ поганѣ безоднѣ, вже не одного чоловѣка приссали до дна, що и нинѣ пощоку зъ него нема. — А тѣ пото-пельники, кажуть, чатують на живѣ люди, абы ихъ у свое товариство загорнути!..“

„Та цуръ имъ!“ кажу я, — „хиба мы не купае-мось що днини у нашѣй млынѣвцѣ, абы насъ мало у по-ганѣ кручѣ кортѣти?“

„Вода свою жертву править“ — каже далѣй Ома-ниха. — „Та абы васъ также не кортѣло, на той Хре-старѣ лѣзти, бо то скала погана, непевна, голѣвна, на-

висла надъ самовъ кручевъ Днѣстра, неначе то она хоче кождою хвилинки у безодне плесо штрикати!...“

„Най собѣ штрикае здорова“, кажу я, „а намъ до неи яке дѣло? — Отъ погуляемо собѣ годинку, набере-мо ягѣдъ, тай ззагодѣ домѣвъ!“

„А знаєте, дѣти““, проводить Оманиха далѣй, — „по чому ту жасну скалу Хрестаремъ назвали? — по тыхъ хрестахъ безъ рахубы, щѣ люди по шиляхъ, та маковицяхъ понакладали. — Бо бувало, якъ хто у кручахъ утоне, то люди заразы и хрестъ святой на якѣмъ тамъ небудь шилю поставлять. — Нарештѣ не стало вже де и хрестъ класти, — отже й залишили тоту установу, хоть опѣсля того, хто знае, кѣлько тамъ ще душъ потонуло!... Вѣчная имъ память...“

„Безъ похорону!...“ жалуе Маруся.

„Безъ трунвы и безъ ямы!...““ каже Оманиха, утираючи слезы, — бо зъ пѣдъ дна кручѣ нѣхто ще и кѣсточки ихъ не добувъ!...“

На се надѣйшовъ старый Оманъ; усе втихло, навѣтъ Гапа не крутилась богато, але — моргнувши на Марусю — повѣялась домѣвъ.

VI.

Доки се у Омановѣй хатѣ дѣялось, то у Клѣщукѣ-вѣй иншій речъ велась, зовсѣмъ иншій. — Старый Клѣщъ сидитъ собѣ конецъ стола та люльку курить, а Никифѣръ на припѣчку невѣдъ лагодить, тай самъ до себе усмѣхаеся.

„Гмъ“, каже Клѣщъ по хвили, вытрясаючи попѣвъ зъ люльки, — „Тимофѣй Соболю вийшовъ сегодня на сѣмъ день на урльоць. — А гарный хлопаць зъ него

выбравсь, нѣщо ѣ казати: — Мѡгъ бы менѣ за дружбу бути!“

„Маруся бы анѣ разъ не гнѣвалася!“ каже Никифѡръ смѣючись.

„Якъ то Маруся?“ — крикнувъ Клѣщъ зъ офукомъ, хйба Соболю до неѣ яке дѣло мае?“

„То вы не знаете, що они обоє вже давно кохають ся?! — Ха, ха, ха!... Гарный зъ васъ двѡрникъ, коли и те не знаете, що вже воробѣцъ по стрѣхахъ цвиринькають! — Ха, ха, ха!“

„Се ложь!!!“ — крикнувъ Клѣщъ, скочивши зъ лавы якъ опареный, — се неправда!!!“

„Най буде про мене и неправда, а менѣ що до того? — Але я що знаю — то знаю!...“

„А тыжь менѣ чому се давно не сказавъ? — Таже ты знавъ, що я Марусю хочу брати?“

„Абожь вы мене пытали, якъ до Марусѣ у старосты ѣшлисьте?“

„Дѡводу! — або ти заразъ шию вкручу якъ воробѣци!!! — Доведи!!!“

„А якъ вамъ доведу, що тогды буде?“

„Тогды най Оманъ свою пышну донечку для жовнѣря тримае, а не мѡѣ свѣтъ невъ вяже, мѡѣ, того Петра Клѣща, що на его славу ще и зѡпороха змазы не вшала!...“

„Теперь вы и справдѣ говорите, якъ Петро Клѣщъ, що и зъ офицеромъ бы за честь не мѣнявъ ся! — Але чи сему лишь правда буде?“

„Коли неправда, то мя убѣй довбневъ, — каже Клѣщъ, здоймивши обѣ руки якъ до присяги д'горѣ.“

„Тожь идѣть завтра заразъ по обѣдѣ на хрестареву скалу, тай тамъ сховайтесь, але такъ, абы васъ нѣхто не видѣвъ. — Тамъ ждѣть, хоть бы и до вечера!“

— А коли не найдете такъ, якъ я вамъ казавъ — тогды даю вамъ волю, зѣ мновъ робити що хотѣти, про мене и зъ Хрестаря мене стрѣмголовъ у днѣстровѣ кручѣ трутити!..“

„О!!!...“ ажъ зарувъ старый Клъщъ неначе той туръ розбюшеный. — „Алежъи Оманъ мусить зѣ мною, абы вѣд-такъ старый не сказавъ, що я на єго доньку напасть кладу!..“ А се сказавши, ухопивъ кучму зъ клинка тай пустився у двери, а вжежъ до Омана бѣгчи.

„Стѣйте, неню!!!“ каже Никифѣръ, зупиняючи старого. — „Вы що се хочете робити?! — То вы думаете, що Оманъ ажъ до завтра по полудню стерпитъ, та заразъ такого галасу не наробить, що Маруси не до сходу зъ Тимофіємъ буде?““

„Але щожъ менѣ робити?“ — пытає Клъщъ заклопотаный.

„Ждѣть ажъ до завтра пополудню, доки Маруса на прохѣдъ выбересь, а тогды ажъ кличте Омана, та идѣть зъ нимъ манѣвцями, щобъ васъ нѣхто не видѣвъ, на Хрестареву скалу““.

„Твоя правда, сыну“, каже Клъщъ, шпуривши шапковъ у куть, а самъ тевкнувшись на лаву конецъ стола. — Никифѣръ узявъ капелюхъ, тай выйшовъ нишкомъ зъ хаты, усмѣхаючись якъ той лисъ, коли єму мудре яке дѣло вдалось.

VII.

Цѣла Божа Недѣленька була тиха та ясна, та краєна, та тепла, звычайно, якъ то опередъ Ивана. — Отжежъ мы заразъ такѣй по обѣдѣ зѣбрались зъ Марусею тай пѣйшли до хрестаревой кручѣ. — А той Хре-

старь стоить собѣ великій та жасный, та надъ Днѣстерь похиливъ ся, а пѣдъ нимъ запѣнене чорне плесо такъ ся и крутить!... ажь страшно якое дивитись!... Але берѣгъ красный, цвѣтний-цвѣтний, зеленый; неширокимъ лугомъ стоить по яворови, по березѣ, по дубови, а поузъ луга тягнесь густа дѣброва, якъ та рута зелена. — О, краснежь оно, красне то днѣстрове поберѣжье!... абы лишь не той жасный Хрестарь, та не та чорна круча!...

„Ты щось невесела, Марусю?“ — кажу я.

„Менѣ важко, Насте! дуже важко!...“

„Та чогожь, Марусечко? — Заразь предсѣ побачишь твого Тимофія...“

„Мѣй Тимофій!... милый мѣй Тимофій!...“ зацѣбетала Маруся мовь той соловейко, въ лузѣ; „а може баба брехала; може вѣнъ —“

„Не брехала, мое ты золото!“ оббѣвалося зѣ-за явора, и въ хвилику Маруся горнулася до своего Тимофія. „О, Марусенько! мое ты серденько, насѣ нѣхто вже не розлучить на сѣмъ свѣтѣ!...“

„А може и розлучить!!!“ гукнуло зѣ найвысшой маковицѣ хрестаревой скалы. — Мы глипъ — а се стоить Оманъ зѣ ручницею, а коло него Клѣщъ, оба жаснѣй та червонѣй, якъ два настоящѣ каты. — „Прочѣ вѣдѣ нерозумной дѣвчины!!!“ ревнувъ Оманъ далѣй, неначе той дикѣй звѣрь, що ажь луна по дѣбровѣ розляглася.

„Насѣ двоихъ и смерть не розлучить, не то що ты, нерозумный дѣду!“ вѣдповѣвъ Тимофій згорда, горнучи зомлѣлу Марусю до себе.

Бухъ!!! Бухъ!!! грянуло двѣчи зѣ Оманового креса. — Тимофіева вѣйскова шапка, прошита двома кулями, бризла далеко. — Никифѣръ выбѣгъ безъ капелюха зѣ дѣбровы, та обзирае товариша, чи го яка куля не трафила. — Тимофій и я припали коло безталанной Ма-

русѣ, що неначе мертва на травѣ лежала. — Оманъ набиває у друге свѣй карабинѣ. — Ажъ тутъ наразъ: шугурррръ!!!... Круча заревѣла, филѣ зъ шумомъ брызгли д'горѣ, що ажъ насѣ зросили, а цѣлый той бѣкъ хрестаревой скалы, що Оманъ зъ Клѣщемъ на нѣй стоявъ, пропавъ зъ ними обома у чорнѣмъ плесѣ Днѣстра, а пропавъ безъ вѣсти до сегоднѣшної днини!

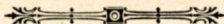
VIII.

На другій день три панотцѣ, якъ три голубы сивѣ, правили панахиду надъ хрестаревовъ кручевъ, правили похоронъ, правили парастасъ, „безъ трунвы и безъ ямы“, якъ то у пѣсни спѣвають. — Стара Оманьха давала порядокъ, усе спокѣйна, усе блѣда, якъ той ярий вѣскъ, усе тиха, якъ та великомучениця. — Нарѣдъ стоявъ доокола кручѣ, та плакавъ собѣ нишкомъ, але ревне. — Маруся лежала у горячцѣ, я ю обходила. — Никифѣръ сидѣвъ коло хорого Тимофія, та плакавъ на свѣй нерозсудокъ; бо се вѣнъ и по Тимофія писавъ, и бабу Гапу до Марусѣ посылавъ, и Клѣща зъ Оманомъ назирцѣ на троюдивъ. — Але вѣнъ се зовѣмъ иначе думавъ, а иначе сталось; — бо вѣнъ такъ думавъ: якъ старый Клѣщъ узритъ, що Маруся зъ Тимофіємъ любить ся, то — яко чесный чоловікъ — зовѣмъ єи зрече ся, а старый Оманъ чи по воли, чи по неволи — буде мусѣвъ Марусю за Тимофія дати. — А тымъ часомъ...

У рѣкъ. — Зновъ три священники, якъ три голубы сивѣ, правили парастасъ надъ днѣстрововъ кручевъ за упокѣй душѣ Максима и Петра, що ихъ тѣла пѣдъ хрестаревовъ скаловъ спочивали „безъ трунвы и безъ ямы“. — Нарѣдъ зновъ стоявъ доокола, та нишкомъ

плакавъ. Стара Оманиха зновъ давала порядокъ, якъ тогѣдъ, усе собѣ тиха, блѣда, покѣрна. — Тимофій зъ Никифоромъ стояли пѣдъ оламкомъ Хрестаря, та молились Богу. — Баба Гапа вешталась коло Оманихи, але вже въ новѣмъ фезѣ, бо старому вражій индикъ таки не подарувавъ, ажъ доки го въ шматочки не рознѣсь.

А я зъ Марусевъ? — Убиралися до святого слюбу, щѣ мали брати по полудню: Маруся зъ Тимофіємъ, а я зъ Никифоромъ. ! —

II.

Стрѣлецъ.

I.

Мой старшій братъ, знаете, та кохавъ ся у стрѣлецтвѣ. — Господи, що кохавъ ся! Якъ бывало, яка днинка выпаде, що не може собѣ погуляти тыми темными лѣсами, то его ажъ нема. А хорошій бувъ собѣ парубокъ — о хорошій! Усе въ чернѣй одежи ходивъ, въ дорогѣй — а чуперъ носивъ собѣ коротенькій, чисто.

Полюе мой братчикъ, що полюе, але вѣдъ якогось часу ставъ вѣнъ дуже баритись по лѣсахъ. А дядикъ разъ пытають: „А де ты такъ забаривъ ся, Онуфрїю?“

„Да я, каже, „гнавъ ся за оленемъ ажъ пѣдъ самъ Буковецъ!“

Дядикъ лишь покрутили головою: „Да чи ти собѣ, хлопче, куничку де не переймавъ?“

Мого брата мовъ бы хто окропомъ попаривъ, такъ зачервонѣвъ ся, та и утѣкъ зъ хаты, а дядикъ у смѣхъ: „Еге!“ кажутъ, „туда стежка въ горохъ?“ — Полягали.

II.

Господи, що я бувъ хлопцемъ пустый! Де бувало, якї хвиглѣ выстроють ся по селу, то безъ мене не обійшло ся. — „Ого!“ кажуть люде, „отсе вже того шибеника робота!“ Але про те мене всѣ любили, а дядикъ найдуще.

Другои днини досвѣта, братъ зновъ крѣсь на плечѣ та въ лѣсь, а дядикъ мене кличуть : „Грицьку“, ану сюда, — Грицьку!“

Я прибігаю : „А що тамъ дядичку?“

„А иди-жь менѣ“, кажуть, за Онуфріємъ на зирцѣ, та диви ся куда вѣнъ пѣде, та що вѣнъ робити-ме. Але сохранны дѣ!“

Мене мовъ бы масломъ хто помастивъ. „Гайда, гай!“ кажу, та й стрѣбнувъ у лѣсь, мовъ та яведа. — Дивлю ся, а братѣ такъ стриже плаємъ, такъ стриже! ажъ хвоя сыплеть ся; такъ ёму, бачте, квапно. А я все за нимъ, все за нимъ — суну ся, якъ лисъ.

Не далѣчко якогось хутора зупинивъ, зазирає по пѣдѣ лѣсь такъ уже приязно!“ Не видно“, каже, „забарилась“.

„Еге“, гадаю я собѣ, та мовъ той кѣтъ выхопивъ ся на одну високу ялицю: сижу собѣ якъ дѣтько, нѣ чичиркѣ.

А братъ зъ-за череса угорське своє пистолятко: гримнувъ разъ, гримнувъ и другій, ажъ горы загуркотѣли, та й сѣвъ собѣ на колодѣ а я ажъ щинаю ся зъ цѣкавости, що то буде.

Ажъ тутъ: чахъ! чахъ! — крадетъ ся по-пѣдѣ лѣсь молодичка, мовъ ласичка. — Прибігає. „Отто“, каже вѣддыхавшись, „отто-жь я забарилась! Заразъ сѣла

коло ёго, поклала голову собѣ на колѣна. Братика мовь бы чарами хто обѣйшовъ!...

„Ади, що я тобѣ принесла“, каже вона, та й посягла за назуху. Я хотѣвъ льѣше видѣти, нагнувъ ся зъ ялицѣ, а вершечокъ хрусь! — а я гегепъ зъ нимъ до землѣ! Охъ, обдряпавъ ся-жь я на ломачця, обдряпавъ! Братъ до мене: „А тебе“, каже, „котрый анцихристь сюда принѣсь, та ще въ смерѣчку высадивъ, — га? Не мѣгъ зависнути, та тутъ тебе чортова неня выпялила?“

Я такъ вже и стогну! „Охъ!“ кажу, „ой-ой! гину, свѣчки гину!“ А тутъ, такъ быхъ смѣявъ ся, що ажъ пукаю, та не смѣю, — убѣ, гадаю собѣ.

„Но-но!“ каже, „я тебе заразъ выгою! Лишь кобы менѣ дядикъ за макъ-зерно довѣдали ся, що тутъ було, то на колу тебе повѣшу, хло! якъ ворону! Рушай домѣвъ!“

Нѣколи було не йти. Пѣшовъ.

„А що?“ пытають дядикъ“.

„Та нема нѣчого“, кажу. Вперше я отсе передъ дядечкомъ збрехавъ. Та добре, що хоть не забоживъ ся.

III.

Щось у три чи чотыри дни по тѣмъ чуємо мы: по душѣ. Ненечка заразъ и стрепенулись: „А кому-жь отсе?“ кажутъ.

„Та по старому Бердареву“ уповѣдають.

А мѣй братѣ не давъ и тыжня, але каже старинѣ: „Я хочу женити ся!“

„Таже ты ще молоденькѣй!“ кажутъ дядикъ; „нѣ-яко тобѣ ще вязатись; отъ погуляй собѣ ще рокѣвъ зо два, щобы тобѣ жалю не було по твоѣй молодости“.

Я вже доволѣ нагулявъ ся, дядичку! пора менѣ газдою стати ся“.

Дядикъ подумали трохи. „Про мене!“ кажуть. „А де-жь ты мѣркуєшь брати?“

„Бердареву молодицю“.

Неня въ плачь: „Сыну мѣй, золото мое, соколе мѣй! не бери удовиць! У вдовиць чары на полицѣ. Не бери голубе мѣй!“

„Коли не даєте менѣ брати Бердареву, то йду въ свѣтъ вѣдъ васъ; я безъ неи не можу жити“.

А ненька ёму въ ноги: „Бери“, кажуть, „де хочъ; бери, що хочъ. лишъ не йди вѣдъ мене, не йди соколе! я умру“.

У пять недѣль вѣдогралось и весѣлля. Господи, що гуляли! Лишь неня ходили мовѣ упитѣ; не по ихъ була ся пара, та щожъ уже мали своѣй головѣ робити! А тѣтка все ходить та въ одно: „Починено! починила ёму, о починила, Онуфрѣйку, мѣй сынку!“ Дуже вони, знаєте, брата любили, а такѣ собѣ були, що якъ намотають собѣ що на вусъ, то все дарма. Абы ихъ убивъ, то вони все свои будутъ.

А люде все до нихъ: „Та бо мовчѣть уже, тѣточко! хочъ теперь мовчѣть, — не чинѣть славы, голубочку!“

Такъ вони: „А чому же быхъ мала мовчати — га? Я не буду мовчати! Таки щобъ знали, що починила, починила, починила и починила! А хтожь видѣвъ, щобы такѣй цвѣтъ молоденькѣй та дививъ ся на таку бабу? Передъ панами, передъ попами, передъ свѣтами казати-му, не то що! У девятѣхъ церквахъ присягну, ой присягну!“

IV.

По весѣллю братъ вѣдокромивъ ся вѣдь насъ , пошовъ до жѣнки собѣ. Дуже рѣдко у насъ бувавъ, а невѣстка таки анѣ разъ; вона неню ненавидѣла, та ще й хвалилась, що бити-ме.

Але нашъ вѣйтъ та женивъ сына. А дуже вѣнъ зъ нами добре тривавъ, зъ усѣма. Отъ и просить на весѣлля.

Доста ненѣ не до того було, а претцѣнь пошли. „Щожъ?“ кажуть, „коли такъ щиро просять, кому бы не пѣти! Зъ людьми треба якоє жити. Сѣгодня-завтра загину, та якъ людей не буде, хто допроводить до гробу?“

Пошли.

На весѣллю тѣмъ бувъ Онуфрїй зъ жѣнкою собѣ. Вѣнъ щось не веселый, не такъ, якъ бувало, коли гуля собѣ, якъ той орель сизый по пѣдъ сонечко. А мати стали ёго пытати: „А чомъ ты, Онуфрїйку“, кажуть, „до насъ не приходишь? забуваєшь свою неньку стареньку“.

Хотѣвъ сердешный щось вѣдповѣсти, але невѣстка ёго пхнула въ бѣкъ, а ненечку въ лице трасъ! трасъ! „А чи ты“, каже, „маєшь менѣ чоловѣка кликати — га? Хто ёму паня: чи ты, чи я?“

Ненька не рекли нѣ пѣвъ-словечка, лишъ заплакали гѣренько, та утирають собѣ кровь, що такъ и пошла зъ нихъ чуркомъ, але мого братика неначебъ хто обмѣнявъ: Господи! якъ ухватить свѣй келефъ позолоченый, якъ стане жѣнку бити! „А ты“, каже, „сяка-така, будешъ менѣ неньку зневажати?“ Певно, що бувъ бы на смерть порубавъ, якъ бы були не люде. „Утѣкай!“ кажуть ѣй, „коли хочешъ на свѣтѣ жити; мы ёго натуру вже знаємо.“

А вона стала на дверяхъ якъ була розхрѣстана, кровава; хрусталь та монества золоті на нѣй порвані, та й махає на брата: „Жди-жъ“, каже, „вражій сину! попамятаю я тобѣ отсе, не бій ся!“ та й пропала. А Онуфрій рветь ся вѣдъ людей, неначе той цигрисъ въ запертѣ: „Пустьте мене“, каже, „люде! нехай вѣ порубаю, нехай вѣ розсѣчу, якъ гадину!!!“

А тѣтка снують ся помѣжъ жѣнками, та увѣ-одно: „Вѣдьма! знахарка! мальфѣвница! Троюда! А я-жъ не казала! А я-жъ вамъ не казала ластѣвочки мои пышні!“

V.

И те весѣлля минулось, якъ не було, лишъ неня плачуть увѣ-одно. Ажъ тутъ приходить мѣй братикъ, блѣдй-блѣдй, мовъ то не вѣнъ. Увѣйшовъ, поклонивъ ся та й сѣвъ собѣ на лавѣ. Ненечка ажъ излякали ся: „А отсежъ що тобѣ сыночку мѣй золотый, дитино моя люба?“

„Нездужаю“, каже, „о нездужаю!“ та й склонивъ голову на ручки собѣ, хитасть ся, мовъ той явѣръ підтятый.

„Бѣдо-жъ моя!“ рекли мати та й кинулись до постелѣ стелити. „Охъ, знала я, знала, що таке буде! Иди, та ляжъ, сину мѣй нещасливый“.

Вѣнъ зѣтхнувъ лишъ тяженько. „Грицю“, каже до мене, „ходи роззуй мене!“

Облѣгъ мѣй братчикъ; лежить. Такій ставъ якъ тѣнь, нѣхто бы зъ роду не казавъ, що це вѣнъ. А старі ходять мовъ убиті.

„Теперь я вже не зрозумѣвъ, що своѣй головѣ дѣ-

яти“, кажутъ дядикъ, ударившись по полахъ руками: „що хто казавъ, не казавъ — усе робивъ, не помагає“.

И не тратьтесь дурно и не трудѣтесь, дядечку мѡй любенькій“, рече Онуфрѣй, „менѣ вже не поможетъ ся. Отъ шлѣть лучше за попомъ, абы безъ порядку не поѣти — бѣдна головко!“

Дядикъ въ плачь, мати въ голосъ. „А чимъ же мы тобѣ такъ докорили, сынку мѡй, що ты насъ хочешъ осиротити? Онуфрѣйку, дитино наша кохана!“

А тѣтка на дверѣ: „Теперь же я“, каже, „знаю! Отъ теперь же я ажъ знаю!“ „Напоѣла“, каже, „ящуромъ напоѣла! Циганка Хима“.

„За попомъ“, крикнувъ братъ на силу, „идѣть за попомъ!“

Побѣгъ я до панъ-отця. Сидять собѣ у креслѣ, а передъ ними така книга, якъ половина сего стола: читають.

Я поцѣлувавъ ихъ въ колѣно и ставъ имъ казати, чого я прийшовъ, а вони ажъ стрепенулись: „Онуфрѣй“, кажутъ, „Онуфрѣй умирає? А отсе що ему?“

„Хо бы знавъ“, кажу, „отъ упавъ та й лежить. Уже й кликъ выклика́ли и пострѣвъ высукували, и кѡльки вѡдбивали, та дарма. Тѣтка кажутъ, що ёго напноєно“.

VI.

Були и панотчикъ. Спорядковали хорого, посидѣли, поговорили, та й пошли. А вѡнъ нѣббы повеселѣшавъ трошечки та й кличе мене: „Иди“, каже, „Грицьку, та скличь менѣ побратимѡвъ. най попрощаюсь, лишь хутко, братику!“

Збѣглись усѣ, обступили : „Онуфрѣйку, братчику, товаришу нашъ милый та славный, що зъ тобою?“

„Умираю“, каже, „прощайте, товаришѣ мой!“

Вони такъ и заплакали покотомъ ! „Най тебе“, кажуть, „Мати Божа прощає, товаришу нашъ гѣдний та славный!“ та й стали зъ нимъ цѣлувати ся : а дядикъ та неня у слѣзонькахъ потопають. Ажъ тутъ старшій парубокъ, що брата за головъ державъ, якъ не крикне : „Свѣчки ! свѣчки давайте !!“

Ледве що свѣчку спостигли зажжечи, а братика мого вже не було на свѣтѣ. Лишь товаришѣ стоять коло ёго та слѣзоньки втирають.

VII.

Поховали мого братика любого, зробили обѣдъ, але еи не було. Пе та гуля собѣ у Хаима та зъ парубками водить ся. „А що!“ вѣвкамъ на весь свѣтъ „вѣнъ гадавъ, що надъ мною старшувати-ме?“ Нехай же теперь старшує. А й стару вѣдму (отсе-бъ то мою неню) маю ще навчити, лишь най мене не перепросить !“

Але ненька еи не перепрошували.

Заразъ по похоронѣвъ якъ облягли, такъ и не здѣймались спочили. — А якъ умирали то менѣ наказували : „Не бери“, кажуть, „удовы, бо я-бъ тебе зъ того свѣта прокляла“.

„А я-бъ ёму головнею очи выпекла“, кажуть тѣтка.

Да трапила й коса на камѣнь. Гуляла наша невѣсточка, що гуляла, ажъ высватавъ фѣ оденъ урлющникъ, що въ кирасиряхъ служивъ : высватавъ, та й узявъ. О тогдѣ вже нѣколи було гуляти та бришкати : привяже,

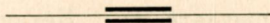
бувало, бѣ за кѣски до лавы, покладе передъ неи око воды та хлѣбъ зѣ попелу, замкне хату на ключь, а самъ пѣде собѣ въ корчму, або справить ся по храмахъ та по свестняхъ.

Казавъ Богъ дати
Лишь треба ждати.

VIII.

Сижу я собѣ разъ у дровѣтнѣ та роблю новѣ чепѣги до плуга, а вона йде, стара — стара та бѣдна! Дивить ся въ нашъ двѣръ та й заплакала: „О“, каже, „Онуфрѣйку мѣй, господарю мѣй! кобы ты менѣ живѣ, я-бъ твои слѣдочки продувала“.

А на ёго могилѣ четвертѣ вже чѣчки процвитають: и бѣлѣ и голубѣ, всякѣ.

III.

П О В Р А Т И М Ъ .

Я бувъ оденъ у свого батька, а батько багатырь бувъ! бувало и вѣсьмъ наймитѣвъ тримають, бо було до чого. А менѣ и сокиры не дадутъ въ руку взяти, не то що. „Що тобѣ“, кажутъ, „роботовъ клопотатись, коли є кому и безъ тебе?“

„Якъ же менѣ безъ работы жити“, кажу я, „коли менѣ нудно!“

„Чому бы не нудно!“ стануть ненечка бувало гнѣватись „ану тѣльки крѣсь, да въ лѣсь! тожь бы то я заячика печеного попоѣла!“

А вони умысне отсе кажутъ, щобъ мене вѣдъ работы вѣдгулити. Нѣщо тогды вже й робити, беру крѣсь та йду.

А въ недѣлю, чи тамъ у празникъ, то сестры мене, бувало, ажъ проклинають, бо ненька вѣдъ самого до-свѣта нѣчо не дѣють, лишъ имъ дорѣкають: „А сорочка Иванова яка? А ширинька яка? А вѣнъ про васъ и чорный ходить, и не змытый, а вѣнъ сякъ, а вѣнъ такъ, хоть васъ три въ хатѣ!“ Таке сердешнымъ сестрамъ бувало пѣть ся черезъ мене, Да кобы хоть було за що;

а то на менѣ и сорочка якъ папѣръ, и ширинька якъ макъ, и голова вымыта та вычесана, що вже лѣпше хйба въ якого принца, а неньцѣ ще не догода. Оттакъ то я дома проживавъ.

А батечко, абы лишъ недѣля: „ану, сыну, ану на базарь, ану нагуляйтесь, доки молодой!“ тай менѣ карбованцѣвъ зо два въ чересь! Оттакъ то я пробувавъ у свого батечка. Да не довго набувъ ся: прийшла вербицирка, а гусарскій майоръ тѣльки цѣмокнувъ, якъ мене побачивъ. Кучерики мои золоті да кохані, пошли вы попѣдъ ноги!...

У нашому селѣ не було крацого парубка, якъ той Сидоръ Чобанюкѣвъ; бувало ажъ сіяе, де стане; а що вже до стрѣлцтва вдавъ ся, то и не сказати. Бувало не мене таке лѣто, щобъ вѣнъ тыхъ два або и три медведѣ не вбивъ, за инчу дичъ и не згадувати. А увѣйти до нѣго въ свѣтлицю. то нѣчо не видко, якъ лишъ тѣ роги оленеві да зброю стрѣлцѣку, по росѣшкахъ навѣшану. Були тамъ и такі роги, що въ 24 росѣхъ, коли не бѣльше. А що вже зброя! а що вже коникъ на стайни, сивый якъ голубъ! а що вже сѣдельце турецьке да поводы шовкові сѣбромъ цвѣтковані!...

Зо Сидоромъ жили мы собѣ лѣпше, якъ два рѣдні браты, да якъ намъ и не жити було, коли оба жваві, оба багацкї сыны, сказано єдинчуки, а ще до того оба стрѣльцѣ! Нѣ пообѣдаємо оденъ безъ одного, нѣ повечеряємо. Чи вѣнъ, бувало, до мене прибѣжить, чи я до нѣго: говоримо, смѣємось, радимось, полюємо, або посѣдлаємо собѣ коники та гайда въ залѣжку! А якъ и то нѣ, а мы полягаємо собѣ въ чердацѣ, позакурюємо люльки, та станемо собѣ нашї стрѣлцкї придабашки оповѣдати, або такъ що...

Насъ вѣдобрано одной днини двадцять, де-кого до

Бдрѡвъ, де-кого до Пармы, а мене до Гузарѡвъ. А скоро намъ присягу прочитали, звелѣвъ насъ оденъ охвицеръ пѡдъ арештъ дати. „А знайте“, каже, „щобъ вамъ на завтра страву поприносили, бо рушите кождый до своего полку“. Я вже такъ прошу ся: „пане охвицеръ“, кажу, „сизый мѡй, пустѣтъ мене хоть домѡвъ попрощатись. Я завтра, наколи скажете, на тогды ставлю ся! Пустѣтъ, пане, пустѣтъ!“

Охвицеръ засмѣявъ ся. „Вѡйте“, каже до мого батька (а вони були тогды вѡйтомъ) „що отсе за парубокъ? можна єго до завтра пустити?“

„Се мѡй сынъ“, кажутъ батько, а слѣзы имъ лишь кить-кить по бѣлѡй бородѣ, — „коли ласка, пане, то можете го пустити, я ручу за него“.

Отъ и пустили.

Дома сумъ. Ненечка лежя на постели пѡвъ-мертвѡй, сестра одна и друга стоя по кутахъ та плачуть собѣ тихесенько, а старша сестра голосить у коморѣ да лагодить менѣ шмаття на завтра. Я сѣвъ кѡнець стола, да плачу и собѣ. Чи побачу я вже горы свои краснѡй, чи почую я ще моего батечка ласкавого голосу, мою ненечку, сестрички, дружечки?...

Оттакъ я думаю та плачу — плачу, ажъ Сидоръ, побратимъ мѡй дорогѡй, на дверѣ. Якъ прийшовъ зъ полювання въ кресѣ да въ порошницяхъ, такъ и прилетѣвъ до мене сизый мѡй.

„А що, брате Иване, злагодили тебе?“ поспытавъ а самъ палахнувъ, наче та поломѣнь, — „злагодили тебе?“

„Злагодили“, кажу.

Вѡнъ сѣвъ коло мене тай заплакавъ, страшне заплакавъ. Да не довго плакавъ; пѡвъ минуточки, або

и тѣльки нѣ; повтиравъ ся тай ухоловѣ мене поза шню :

„Братику“, каже, „нѣчого на мене не здаешъ? мене забуваєшь?“

„Братчику“, кажу, „побратиме: батечко мѡй старый. Зѣ сестрѣй моихъ буде хто небудь збиткуватись!...“

„Богдай я такого слова вѡдѣ тебе бувъ не почувъ!“ сказавъ вѡнъ гѡрко.

„Не гнѣвай ся, братчику: я знаю, що ты мои сестры не лишишь въ поругу. А моего вороного возьми, братчику таки до себе. Нѣхто го такъ не пожалуе, якъ мѡй рѡдный товаришь“.

„Твоему вороному не буде въ мене кривды“, каже Сидоръ.

„Ще ты прошу, братчику: догледь мои зброѣ! Батько слабѣ, а наймиты — звычайно“.

„Лишь ты тымъ не жури ся, брате! На що менѣ те й казати, коли я самъ знаю“.

Другои днини попрощавъ ся, пѡшовъ!

Служу въ вѡйску рѡкъ, служу другѣй, добре менѣ. Нарештѣ зробили й капралемъ, а я зѣ одно Бога прошу, кобы то лишь домѡвъ! Ажъ тутъ приходитъ менѣ листъ зѣ дому! „Приходи сыну, домѡвъ“, пишуть батько, „якъ найборше, у насъ велика тривога. Осъ тобѣ 200 левѡвъ на дорогу“.

Я заразъ побѣгъ до нашего пана ритмайстра.

„Пане“, кажу, татку змилиуйте ся! та й показую єму листъ. А вѡнъ такъ :

„Не журѣть ся“, каже, „капраль Дзвѡнка, а я заразъ самъ пѡду до пана майора за васъ прохати“. Ще того самого вечора сѣвъ на пошту, та й поѣхавъ!

До села прийшовъ я, вже вечерѣло. Вхожу въ ха-

ту — нема нікого, лишь хтось дыше на печи. Прихожу блище — се мій батечко старенькій. — „Чи то вы тамъ, дядечку? здорові, дужі?“

„О спасибогъ ти, сынку, що прийшовъ; сѣдай, душко!“

„А неня де?“ питаю.

„Абы ты здоровъ, душко, а ненечка твоя вже по-кôйна... Засвѣти, любчику; свѣчка оттамъ десь за обра-зомъ“.

Засвѣтивъ дивлюсь — батечка мого вже й не пôзнавъ, такі то вони стали.

Чого вы самі въ хатѣ, батечку? де сестры?

„Заразъ поприходя, сынку; Марія пôшла въ млынъ, а Аксеня коло худобы пораєть ся“.

„А Митрона?“

Батечко тôльки заридали. „Митроны, сынку, вже немає... Подякуй своему товаришеви. Пôшла до Черемшу глибокого, та вже не вернулась... До тыжня и стару поховали“.

Ще батейко и не розповѣстили гараздъ, а я вже бувъ у Сидора. Гострый нôжь, пара пѣстолятъ за чере-сôмъ. — Вбѣгаю, а вôнъ стоить коло стола, та крѣсь набиває.

„Здоровъ, брате!! Де моя сестра?!“ Вôнъ ставъ якъ укопаний, нѣ пары зъ усть.

„Борони ся, товаришу, бо гинешь!!“ крикнувъ я тогды, а самъ пустивъ ся на нѣго зъ ножемъ. Да вôнъ швидкій бувъ: имивъ мене обома руками за мою руку, що тôльки силы мавъ.

„Стôй“, каже, „побратиме; ще слово-двѣ позволъ менѣ сказати!“

„Говори“, кажу, „да не бари ся, я не маю коли!“

„Добре“, каже, „я заразъ готовый. Ты жовнярь: — наробишь головництво, марне загинешь, а за кого? за

одного фалчивого товариша, що зъ твои руки и кульки
той не варта.

„Нѣ, брате Йване: я лишъ разъ тебе зрадивъ, а
другій разъ того не буде!“ Що окомъ клѣпнути вы-
рвавъ менѣ пистоля зъ-за череса, кулька забринжала, а
вѣнь тѣльки поваливъ ся менѣ въ ноги. Добрый стрѣ-
лецъ бувъ: въ саме сердце трафивъ. Якъ-бы въ вѣйську,
то бы капитанъ за такій центъ и лева сръбного не
пожалували!

Гуцульская славо,
Якажъ ты крѣвава!

IV.

Три якъ рѣдні браты.

I.

Менѣ ще й двадцять рѣкъ ледви було, якъ уже кучерики мои золоті облетѣли! Навѣть и попрощатись не пускали, але велѣли вѣдъ разу йти до компаніѣ. Зъ тяжковъ бѣдовъ вѣдпрохавъ ся на три дни до дому.

А дома сумъ та плачь. Мати розболѣлась, рыдаючи, (батька давно вже не було на свѣтѣ), сестры неначе зъ ума зѣйшли, таке заводя. Лишь братъ мѣй Онуфрій сидить собѣ конецъ стола, неначе то не мене вѣдобрали. Бѣлый — бѣлый та сухонькій! — лишь очи свѣтя.

„Братикъ“, кажу, „а вамъ мене не жалко?“ Вѣнъ менѣ на це нѣчо не вѣдповѣвъ, тѣльки двѣ слѣзы великѣй покотились по красному та зовялому тому личку. Заплакавъ и я собѣ, попрацавъ ся та й пѣшовъ.

II.

Служу рѣкъ, служу другій, нѣ смутный, нѣ веселый. Нѣчо мене не займає, нѣчо не тѣшитъ; тручаю

свои двѣ якъ вильми. Тѣльки того й розжитку, коли стану, бувало на стѣйцѣ, та собѣ тихесенько поплачу, або Богу помолю сю. Тогда менѣ неначе та недуга розсунеть ся; и зброньки засіяють иначе, и мѣсяць усмѣхнеть ся, и соловейко прощобече. А я собѣ стану, зѣпрусь на ясную свою зброю, та слухаю або дивлю ся.

А у касарни, — отъ якъ у касарни: гоминь, зойкѣ. Де хто лає, де хто бѣ, де кого зновъ другі бють. А я собѣ — отъ якъ то я, все мовчу та своє дѣло роблю. Пань капраль Косович не разъ бувало й кажуть: „Це — кажуть - чоловѣкъ камяный, — я бы такъ не зумѣгъ жити на свѣтѣ!“

„А що-жъ“, кажу, „пань капраль: мы не можемо бути всѣ однакѣ“. Тай зновъ мовчу.

Одного вечора сидимо мы собѣ въ касарни. Де хто ще пораетъ ся коло руштункѣвъ, де хто вже покутавъ ся та люльку собѣ курить, зъ комратомъ розмовля дещо, а я стою собѣ у вѣкнѣ та думаю. Ажъ тутъ прибѣгає капраль зо дня. „А нема тутъ — каже — Шовканыюка Йвана?“

Мене неначе бы серпомъ чиркѣ. „Я озде“, кажу.

„Завтра до рапорту; тобѣ листъ прийшовъ“.

„Нѣчо“, кажу.

А комрата такъ заразъ и вжарили: „Еге, кажуть зъ грѣшми! Шовканыюкѣ завтра платити!“ — Добре вамъ жартувати, думаю я собѣ, да не такъ-то старѣй бѣднѣй вдовѣ дѣти годувати, да ще до того й баяя обходити. А мой братъ, знаєте, вже три роки зъ постелѣ не встає: сохне та кровю у въ-одно дыше.

III.

Другой днини, рано, збравъ ся чисто, прихожу до рапорту. Капитанъ такій сердитый, недобрый; приходитъ до мене:

— Якъ зовешъ ся? — гримнувъ.

— Такъ и такъ — кажу.

— На! — крикнувъ — тай шпуривъ менѣ листъ у лице. Навѣтъ и не подивить ся на чоловіка, а хоть подивить ся, то неначе собака крѣзь плѣтъ. Понѣсъ я свѣй листъ до одного фрайтера, що знавъ читати. „Ану — кажу — фрайтеръ, прочитайте менѣ отцей листъ, будьте такі добрі!“

— Чому нѣ, — прочитаю. Та и ставъ читати. А я слухаю.

„Братчику мѣй дорогій та любый!“ читае фрайтеръ, а менѣ гѣркѣ такъ чогось и обѣляли!

„Далѣ, — прошу — далѣ!“

„Ты вже мене не застанешъ, бо я на смерти“.

„Да не вдавай ся въ тугу, любый; ты знаешъ, що я не живъ на свѣтѣ а каравъ ся“.

„Коли зможешъ, приходи на урлѣпъ, Иване, бо мати наша сама остаеъ ся. — Сестры пѣшли въ наймы, а Василька взяли въ двѣрѣ до волѣвъ“.

„Волики спровадъ, нѣ що було робити; на податки треба було. И кожухъ свѣй мусѣвъ продати; але сердаки оба ще стоя: коли не закрадуть, то понаходишь“.

„Вуйко Андрѣй дуже насъ скрывдивъ; и послѣдну коровину зъ загороды займивъ. Але не споминай ёго лихомъ, якъ выйдешъ. Усе таки свѣй своимъ“.

„А теперъ, брате мѣй, Иване, брате мѣй рѣдный

прощай мене: и першій разъ, и другій и третій! А коли тобѣ Богъ поможе, та будешь мати зъ чого, споминай мене.

„Твого рѣдного брата Онуфрія“.

IV.

На другій день пишу ся зновъ до рапорту: „So chcesz?“ крикнувъ капитанъ, а очи ходя въ нѣго, знай у тои гадины кажаристой.

— Прошу послушне пана капитана хоть на два мѣсяцѣ на урлѣнь. У мене...

Господи, якъ утне!... „Я вамъ, — каже — урлѣнь дамъ, вы сякїй такїй сыны!“

„До гарешту зъ нимъ!“

Завели мене въ гарешть, менѣ байдуже. Сижу собѣ, неначе то не я.

„Ты достанешь буки — каже капраль вѣдь-дня.

— Нѣчо — кажу.

И обгорнули мене думки та гадки. Пѣду, гадаю собѣ, та утоплю ся; чого въ свѣтѣ бѣльше й жити? Тамъ хоть побачу ся зъ братикомъ своимъ рѣднымъ, а тутъ тѣльки бють та збиткують ся. Боже ты нашъ, Боже!...

V.

На третій день ведутъ мене зновъ до рапорту. Я стою; рапортъ великій, капитанъ звелѣвъ прийти усѣмъ Словакамъ, що сорокъ осьмого року на Угорщинѣ були

половили. Було ихъ у нашой компаніи бѣльшь якъ двадцять мужа.

— А що — пытасть ся мене капитанъ — чи будешъ ще на урлѣпъ проситись ?

— Нѣ вже — кажу. А думка въ мене одна; кобы по рапортъ — пѣду, та втоплю ся. Приходить капитанъ и до Словакѣвъ: А що — каже: прийшло, абы васъ пустили до дому.

Вони такъ зрадѣли. Господи!

— Шкода менѣ васъ, жалуге капитанъ, вы хлонцѣ гѣднѣ. А може мае хто зъ васъ охоту остатись рѣкъ зъ оденъ въ компаніи? вамъ добре буде.

Нѣ чичиркѣ.

— А вы, капраль Бая: не мае охоты, ще зъ рѣкъ послужити? У мой компаніи добре.

Цѣлый рапортъ якъ разъ усмѣхнувь. Нашъ капитанъ та про добре говорить!

Але Бая не много думавъ. „Пустьтъ — каже — пане капитанъ, Шовканюка на урлѣпъ, то вамъ ще рѣкъ служити-му. Оттакъ!“

Капитанъ не йме вѣры; то на мене дивить ся, то на капраля. — А це, каже, якъ?“

— Оттакъ якъ кажу: пустьтъ Шовканюка на урлѣпъ, то вамъ цѣлый ще рѣкъ служити-му. Пустьтъ — пустьтъ, пане капитанъ: въ нѣго братъ померъ, въ нѣго стара слаба мати зъ голоду погибаетъ.

— Про мене, каже капитанъ, подумавши хвильку. Шовканюкъ иде на урлѣпъ.

VI.

Другои днини дали менѣ урльопасть, дали кабатъ дранковый, дали мантлинну стару-стару та драву, тай

пустили. А я такой уже радъ! „А де — кажу — мой панъ любый та золотый! де панъ капраль Бая?

— Да нема — кажутъ пошовъ у мѣсто.

Охъ менѣ лишенько! а я щобъ зъ нимъ и не по-прощавъ ся? Я ждати-му, доки вони не вернутъ зъ мѣста.

— Да не дожидай ты богацько, — каже де хто зъ цугу, а то фельфеберъ якъ тебе захопить, то мати-мешь ся!

— Коли такъ, то хйба йти — думаю я собѣ, а моему пану капралёви най Богъ дае, що самъ розумѣе. Оттакъ думавъ я, та й пошовъ.

А за мѣстомъ — я й нѣ въ той бѣкъ, а панъ капраль Бая якъ разъ проти мене. Я такъ зрадѣвъ. Панъ капраль! — кажу, а я думавъ, що я зъ вами вже не побачусь. Чого вы такъ борзо пошли?

— Да я умысене — кажутъ вони — бо я мавъ ще зъ тобою говорити дещо.

А багацько тобѣ миль до дому? кажи правду.

— Сорокъ миль, да ще й кѣлька, — кажу я.

— Вони на те нѣчого, лишь дивють ся на ментли-ночку тую дѣраву, тай кивають головою. А то студѣнь така, Господи! сказано передъ Рѣздвомъ.

— Ходи — кажутъ — у шинокъ, выпемо вина! Выпили мы вина. Господи, що добре: я го доси и не пивъ. Оттакого, думаю собѣ, кобы то братикови тому хворому вынести! (бо въ мене все на гадцѣ, що я братика своего ще застану). Ну, нѣчо, гадаю я собѣ: кобы то вчинити ся на Вѣжниці, не фети, нѣ пити-му цѣлу дорогу, а вина мушу своему братчикови вынести.

„Часъ менѣ до касарнѣ“, стали нарештѣ панъ капраль казати, выймають пять левѣвъ баночку, тай дають менѣ.

А це на що? — кажу я.

— На дорогу, здається, кобы ихъ бѣльше мавъ, то я бы тобѣ и бѣльше давъ, а такъ не маю, бери що є.

— Да я, — кажу — зафасувавъ два левы сръбнїи; менѣ доста буде.

Вони ажъ розсердились.

Коли я тобѣ даю, то бери, — кажуть. Коли вже не те, то хоть кожушокъ собѣ купишь. Теперъ студено.

Не хотѣвъ я ихъ бѣльше гнѣвати, узявъ. За два левы, думаю я собѣ, купю нени добру хустку, тепленьку, за лева шовкову хустку братови до шиѣ, а по левови кождѣй сестрѣ по рянтухови тонкому та широкому.

Попращались: подякувавъ своему панови капралѣви якъ умѣвъ, тай пѣшовъ. А тутъ не студѣнь нѣ! ажъ око вяне.

VII.

Ще и тыждень не минувъ, а я вже на Вѣжници. А це саме святой вечеръ; по хатахъ свѣтло видко, чути, якъ добрїи люде радують ся сидя при вечери, а я собѣ иду зъ цѣпкомъ у рукахъ, та думаю: що то теперъ у мене дома дѣється. Братика мого мабуть и не має на свѣтѣ!... А що ненечка, а що сестры? Але побачу, думаю я собѣ! домѣвъ нема вже бѣльше якъ чотыри милѣ маленькїи, на опѣвнѣчь стану або и борше. Посмотривъ за торбинку, чи є веѣ дары та гостинцѣ, що у Бистрици, йдучи, накупивъ?

— Є веѣ!

Йду далъ, навѣтъ и въ вѣкна не дивлюся, такъ иду. А тутъ такъ мене и тисне щось коло серця, неначе не що мене за серце, и дрѣмлетъ ся менѣ, неначе я пьяный, або що, а я нынѣ и кришички хлѣба въ устахъ не мавъ, не то що. Да не те, щобъ не було; були въ мене въ торбинцѣ и два калачѣ пшеничнѣ плетенѣ, и флашка вина доброго и рыбы вызнины штука. Да не буду ѣсти, думаю, домѣвъ принесу. А тутъ менѣ такъ и позѣваєсь! сяду, думаю собѣ, припочину минуточку, а вѣдтакъ скорѣшь и пѣду, якъ вѣдохну. Сѣвъ собѣ на якѣмсь тамъ приулку, въ очехъ замрило, за серце ймило. Це я змерзъ, думаю собѣ; хотѣвъ встати — не здужавъ, поваливъсь у снѣгъ. Ратуй, святой Николаю, въ тяжкихъ бѣдахъ, теплый нашъ заступниче, ратуй!

VIII.

Прокидаюсь — а я вже не въ снѣгу, а въ гарнѣй, теплѣй постели. Надъ мною стоить оденъ жандаръ, красивый, молоденькѣй. Бачили вы то ангела, що въ Чернѣвцехъ у святѣй Парасковѣи на лѣвыхъ дверехъ намалѣванный? — Такѣй и це жандаръ бувъ, благѣй та ясный. Стоить надѣ мною, та дивить ся менѣ въ вѣчи.

Я такъ и стрепенувсь. „Охъ менѣ лишенько, кажу, а я де отце?“

„У мене“, каже жандаръ, „якъ у рѣдного своего брата, або ще лѣпше. Не вставай, серце, ты дуже хворѣй“.

Я заразъ нагадавъ собѣ и Онуфрѣя, и Баю, и урлѣпъ. „А се, кажу, якъ я тутъ зайшовъ?“

„Бодай и не згадувати, каже жандаръ, учора зъ

вечера йдучи, найшовъ я тебе пѣдъ однимъ будынкомъ, безъ душѣ.

„Боже милый, Боже!“...

„Такъ тобѣ треба, оббѣзавъ ся другій жандаръ пузатый, що по хатѣ ходивъ та люльку куривъ — не пий!... А я той днини и воды въ устахъ не мавъ, не то що. Такі то люде.

Молоденькому жандареву тѣльки слѣзы въ очехъ закрутились. Покивавъ головою, тай сѣвъ собѣ коло мене на постели. Пикатый вийшовъ зъ хаты.

— Пане кажу, а мундуръ мѣй варе є?

— Є — каже — не жури ся: и мундуръ є, и торбинка и урлѣнась.

— Въ урлѣнась — кажу — бувъ листъ.

— Є и листъ — каже, — я находивъ.

— Кобы я знавъ, кажу, де мѣй мундуръ, я бы збиравъ ся“. Доста невеселый бувъ жандаръ, а ще засмѣявъ ся.

— „Кобы“, каже, „за три дни, тобы добре“.

Я ажъ незумѣвъ ся. „Що вы отце кажете, пане? Вы не знаєте, якъ у мене дома!“

— Я все, каже, знаю. Але дохторъ велѣвъ тебе не пускати.

— А де-жь той, кажу, дохторъ?

— Вѣнъ заразъ повиненъ надѣйти; я вже пѣславъ по нѣго. Прийшовъ и дохторъ. А що, каже, якъ тобѣ?

— Добре, кажу, пустѣтъ до дому.

— Ще тобѣ не можна, каже дохторъ, ты ще дуже слабый.

Я такъ ставъ и благати. Пане, кажу, пустѣтъ мене! Въ мене дома отъ якъ, та отъ якъ. Менѣ вже не далеко.

Жандарь чварснувъ щось до нѣго по нѣмецки.

— Про мене, каже докторъ нарештѣ; завтра можешь йти, а сѣгодня лежи менѣ ще въ лѣжку, та пий отцї лѣки, що я ти принѣсъ. А тѣло масти собѣ отцевъ мастею.

Я такъ и зрадѣвъ! „О! дякувать же вамъ, пане докторъ!“

— Не менѣ дякуй, каже докторъ, а отцему панови, бо якъ бы не вѣнѣ, а ты бы вже не живѣ на свѣтѣ.

IX.

Лежу я въ лѣжку та думаю, коло мене сидить жандарь та люльку курить.

— Чого, каже, такъ задумавъ ся сердце?

— Чижь нема чого? кажу.

— Не жури ся, брате, Богъ батько. Лихо мине, гараздъ буде.

— Хто бы збагъ, кажу, що зъ моимъ братомъ стало ся; кобы го ще хотъ живого застати.

— Абы ты, та я здоровъ, каже жандарь.

Мене неначе ножемъ утокъ. — Або вы знаете? кажу.

— Твого брата учора тыждень ховали. — Тай еплакавъ.

— Або вы, кажу, мого брата знали?

— Я, каже, не мавъ вѣрнѣшого товариша на цѣлѣй сѣй вашѣй Буковинѣ.

— А вы-жь зъ вѣдѣля.

— Я? О я здалеку, друже, я ажъ зъ тои великои Нѣмеччины. Не будешъ знати.

— А такъ — якъ жежъ вы пѣзнались зъ Онуфрѣмъ?

— Я неразъ, каже, у васъ на квартирѣ стоявъ; отъ и пѣзнали ся. Якъ то було таку щирю та люблю душу не любити! Царство ёму небесне.

— А сестры мои, не знаєте, чи прийшла хоть одна до дому? бо братъ менѣ писавъ, що обѣ въ наймахъ.

— Въ наймахъ, каже жандаръ, а самъ такъ и по-червонѣвъ!

Чудно менѣ, та дивно менѣ.

X.

Другои днини уже менѣ лѣише. Богу дякувати: зѣбравъ ся та й хочу йти.

— Жди, каже жандаръ, по тебе заразы вѣзь при-
ѣде. За годинку приѣхавъ вѣзь; сѣвъ я тай поѣхай.

А домѣвъ якъ пришовъ, то мало зъ ума не зѣйшовъ, такъ то я заставъ. Въ хатѣ студѣнь; няня лежить на печи ледви жива, Василько пригорнувъ ся до неї, та просить хлѣбця дрѣжучи: а я на дверѣ.

— Добрый день вамъ, ненько, що дѣєте?

— Чи то ты тамъ, сынку? Дай же Боже тобѣ здорова, що пришовъ, а то я вже не гадала зъ тобовъ ся видѣти. Гину, сынку, зъ студени, та зъ голоду.

Я скинувъ борше дранкову мою плащину, тай окрывъ нению, а самъ ухопивъ сокиру, що стояла за лавовъ, та въ лѣсъ! За малу годиночку були и дрова въ хатѣ, и огонь гарный у печѣ. Для рѣдної неньки борзо дрѣвця рубають ся!...

— О простибѣгъ же тобѣ, сынку, кажутъ няня,

скоро почули огонь въ печи. Ходи сюда, душко, най тебе переблагословлю!

Поблагословили.

— А коли, кажу, Онуфрѣя прятали?

— Передь учера тыждень минувъ, кажутъ няня.

— А що казавъ, якъ умиравъ?

— Нѣчого не казавъ, сынку мѣй, лишъ у въ-одно тебе сподѣвавъ ся — дождавъ. Нема — каже — Иванчика, нема братика мого рѣдного нема... а менѣ все причувае ся, що вѣнъ иде; вѣнъ не далеко мене, вѣнъ прийде.

Та якъ зѣтхнувъ, тогды, сынку мѣй, такъ и Богу душечку давъ. Не дѣждавъ ся братика своего рѣдного побачити, що го такъ дуже щире дождавъ!...

Десь коло опѣвночи позбѣгались и сестры зъ села. А що, кажу, сестрички: вы, бачу, вашу няню гарно дозираете, нѣ що казати! Якъ бы не я бувъ находивъ ся, то зѣ студени гибли, и самѣ и дитина.

— А щожъ бадичку, вѣдрѣкають ся сестры, плачучи, коли у такихъ панѣвъ служимо, що и до церкви не пускають, не то що. Отъ же теперъ выкрали ся.

— А такъ же не будутъ вамъ нѣчого казати?

— Та нехай уже кажутъ; нехай насъ и вѣють, а насъ кортѣло зъ вами побачитись бадичку. Не гнѣвайтесь!...

Менѣ жалъ ажъ сердце розрывае, але нѣчо не кажу, мовчу; выймивъ дары, тай роздавъ. Лишъ та хустиночка шовкова, що братикови своему купивъ, лишилась!...

XI.

Другон днини пѣшовъ я до жида.

Давай, кажу, на роботу!

— Коли хочь, а ты бери на сяжнѣ, каже жидь.

— Нѣчо, кажу, возьму и на сяжнѣ. — Взявъ три кѣрцѣ хлѣба, взявъ соли, взявъ грошей, роблю, такъ роблю, ажъ пѣтъ крѣвавый зъ мене иде! а менѣ здавалось, що це не работа, а играшка: для рѣднои неньки немає тяжкои роботы...

Роблю я оденъ тыждень въ неи, роблю другій, ажъ тутъ прибѣгае дитина плачучи.

— Бадичку, — каже — идѣть до хаты, бо няня дуже слабѣ.

Покинувъ роботу, бѣжу. Прибѣгаю домѣвъ, ажъ няня вже безъ душѣ. И свѣчки не було кому въ руки дати. Оттаке то бѣдною!... „А чомужь ты менѣ, сынку, давно не давъ знати?“, лаю я на хлопця.

— Я хотѣвъ бадичку, колижь бо няня увѣодно мене не пускали — повѣстуе хлопецъ, плачучи. Вы, ненечко слабѣ, я пѣду за бадичкомъ у лѣсь? „Не йды, сынку, кажутъ няня, а то ще тебе собаки де нападуть та перепудя. Не йди, сынку, я не слабенька“.

XII.

Поховавъ я свою неньку, а самъ облѣгъ. Лежу, такъ лежу, що ледви й тямлюсь.

Ажь тутъ уходитъ вѣйтъ зъ десятникомъ.

— А ты, — каже, — набравъ у жида на сяжнѣ, чомъ не робишь?

— Кобы я годенъ, кажу, то я бы робивъ, а такъ сами видите, що не годенъ.

То дай залѣгъ, каже вѣйтъ, або пѣдпиши ся на ґрунтъ. Не смѣ пропасти.

— Жидѣвске, кажу, не пропаде, а я на ґрунтъ не пѣдписую ся, бо до того є сироты, не лишъ я. Коли подужаю, я жидови вѣдроблю, ще и камату єму заплачу.

Вѣйтъ насваривъ на мене, тай пѣшовъ, але жидъ поганый не ждавъ: вѣ тыждень, чи якъ, прийшовъ мене фантувати. А я ще лежу. Записали и ґрунтъ и хату вѣ залѣгъ, — я сижу на постели, та сплакавъ. Такъ ревне плачу, що ажь сердце зъ мене высакає. Ажь тутъ убѣгає Нестерюкъ Якѣвъ; убѣгъ, та й зупинивъ ся коло дверей.

— Добрый вечеръ, брате!

— Добре здоровля. Прошу, сѣдай!...

— Най увесь гараздъ у тебе сѣдає. А тебе забрали?

— Забрали, кажу.

— Шкода, що и шкѣру зъ тебе не здерли, упѣкъ Якѣвъ.

— Вѣдъ тебе, брате Нестерюку, кажу я, менѣ и таке слово миле.

— Вѣ одень разъ! повторивъ Нестерюкъ гѣрко. А теперь?

— Теперь я у печали, у великѣй печали. Не годить ся менѣ вѣрноґо товариша займати.

— Ты дурень (не противъ васъ говорячи, четцѣ мои любѣ!) ты дурень! ще разъ повторивъ Якѣвъ, а самъ

пôшовъ и „бувай здоровъ“ не сказавъ. А другои днини приносить менѣ жидъ письмо:

— На тобѣ, пакъ, каже, Якôвъ Нестерюкъ вже мене закутало за тебе.

— Якъ то закутало? — пытаю.

— Оттакъ закутало, що твою роботу переймало на себе. Воно такъ сёгодня вже за тебе латры въ лѣсѣ рубае.

XIII.

Якôвъ Нестерюкъ зъ нашего села, парубокъ годный та щирый, що и не сказати. Доки мене остригли, то мы собѣ товаришували, а вôдтакъ и не бачились бôльше, бо вôнъ далеко вôдъ насъ сидѣвъ, ажъ на другôмъ-кутѣ. Тôльки неня покôйниъ минѣ оповѣдали, що вôнъ, заки я бувъ у вôйську, оставъ ся вôдъ вôтця и вôдъ матери, та теперь самъ собѣ господарюе, тôльки зъ сестрою (бо ихъ лишъ таки двôйко було). Мене не разъ кортѣло до ёго пôти, вôдвѣдати, та все не смѣвъ; така то вже, бачите, натура. Якъ бы бувъ самъ до мене не прийшовъ, то хто знае, коли бы мы були й побачились.

Другои днини, чи що, прибѣгае вечеромъ до мене.

— А що дѣешь, брате?

— А що-жь бымы, кажу, дѣявъ? лежу!

— А знаешь ты, чога я отце прийшовъ до тебе?

— Чути-му.

— Я хочу йти до тебе сидѣти, або ты йди до мене!

— Якъ отце? пытаю я.

— Оттакъ! каже Якôвъ. Ты хворый, хто знае, коли выдужаешь, а тобѣ треба кого въ хату, не то, щобъ обходивъ господарство, а те, щобы тебе розважавъ. Отъ

Богъ дае далѣ и весну на дворѣ: треба заклады, орати, сѣяти. — А твое господарство? За мое не журись: я и своего догляжу и тутъ буду. Таки завтра кочую ся хиба до тебе.

Я хотѣвъ щось казати, але вѣнъ не давъ.

— Ты дурень, каже, тай пошовъ свищучи у двери.

XIV.

Иде дощъ, доки иде а вѣдтакъ и сонечко загрѣ. Оттакъ и на мене: Якѣвъ перенѣсь ся до мене, довгъ мѣй вѣдроблений, попови заплачено, сестры повыслуживались та повертали домѣвъ, а я самъ ставъ помалу дужати. Якѣвъ у мене якъ рѣднѣй братъ, и мене розважае, и весну робить и спѣвае, якъ той соловѣй у гаю. Менѣ весело. Ажъ тутъ прибѣгае гайдукъ зъ бицирку.

— Иди, — каже, — панъ староста тебе потребуе!

Прихожу до старосты.

— А що тамъ, — каже — небоже, подужавъ?

— Подужавъ трохи, кажу.

— А дома якъ?

— Отъ якъ, кажу, сироты вѣчнѣй, безъ вѣтця и безъ матери. Якъ мене, не дай Боже, поволають, пропало все и ґрунтъ и ґосподарство.

— А якъ ты слабувавъ, хто тебе кутавъ?

— Якѣвъ Нестерюкъ — кажу.

— Годнѣй хлопецъ! — каже староста. А знаешь, чого я тебе кликавъ?

— Панъ свѣтлый скажуть!

— Пришовъ тобѣ абшитъ.

— Менѣ абшитъ? — кажу я, а тутъ зъ радѣщъ ажъ не стямивъ ся. Якъ то може бути, пане?

— Я писавъ за тебе до міністеріѣ, бо менѣ жандаръ Тайверъ усе оповѣвъ.

— Котрой то жандаръ? — пытаю я.

— А той, що тебе на снѣгу змерзлого знайшовъ. Я все знаю.

— Пане мѣй годный! — кажу я, та й упавъ старостѣ въ ноги. Пане мѣй добрый! Дай Христе Боже, абы вы нѣколи на лихе мѣсеце не ступили!

— Годѣ вже, годѣ — каже староста. А теперъ иди собѣ домѣвъ, жени ся, та ставай на господаря. Вже доста бурлаковати, часѣ разѣ и людьми стати.

XV.

— А що тамъ? — пытаеть ся Якѣвъ дома. Я показую ему абшитъ, тай оповѣдаю, що менѣ староста казавъ. Якѣвъ посумѣвъ.

— Нестерюку, — кажу — брате! А ты не радъ, що я вже на воли?

— Радъ, каже, та й не дуже!

— А то чому, соколе?

— Нѣчо, — каже, все добре.

— Нѣ, нѣ! — кажу я, — ты мене такъ не збудешъ; оповѣдай, що таке?

— Оттаке, коли хочъ знати: намъ це годѣ бути вже въ купѣ.

— А чому?

— Бо тому: ты оженишь ся.

— Ну, та оженю ся; та вѣдтакъ?

— Ты дурень! — каже Якѣвъ, а самъ ставъ свистати. (Це вѣнъ бувало завсѣгды такъ, якъ осердить ся чого).

— А щобы зъ того було, якъ бы ты одного дурня послухавъ? — кажу я.

— Буду слухати, — каже.

— Дай свою сестру за мене?

— Ой!

— Тай Бѣгме!

— А я що буду робити самый дома?

— Зо мною жити, коли ласка твоя. А нѣ, и ты женись, та станемо оба газдами!

— Гмъ! — каже Якѣвъ. — Такъ, брате! — Коли такъ, то хйба й я женю ся?

— Ану, жени ся братику, безъ жарту!

— А даси за мене свою сестру?

— Моя сестра сирота, а ще до того й бѣдна. А ты багачъ!

— Ты дурень, каже Якѣвъ, тай ставъ весѣльной свистати. Дасъш чи не дасъш за мене свою сестру?

— Хочь обѣ, любчику! — кажу я. А я-жь...

— А говъ! — крикнувъ намъ хтось зъ-за плечми, — (а мы отце въ саду розмовляли, уже въ вечеръ). Не роздавай усъ, бо й менъ треба лишити хоть одну!

Мы обздрълись, а мѣй жандарикъ молоденькій стоить за плечима, але лишь у мундурѣ, безъ зброѣ, тай паличка въ рукахъ.

— А це вы, — кажу, пане мѣй золотый, ангеле мѣй добрый, щосьте мене два разы вѣдъ смерти вѣдкупили? Пане мѣй деликатный та дорогій!...

— Та бо говъ тобѣ вже зъ тѣлькимъ паньканнямъ! каже жандарь. Я вже й не панъ, я такій мужикъ, якъ бы й вы.

— Отце-бы то? кажемо.

— Учора дѣставъ абшитъ. Але нехай вамъ крайнимъ словомъ скажу. Я дома не маю нѣ вѣтця нѣ ма-

тери, нѣ родини такои, абы менѣ до душѣ. Отъ заду-
мавъ собѣ отутуть мѣжь вами оселитись. Маю пару гро-
шій, куплю собѣ ґрунтъ гарный, покладу хату, справлю
худобу тай буду собѣ жити, коли Богъ поможе, — я бо
знаю господарства.

— Я такъ зрадѣвъ Господи — а выжь бы, кажу!
— Та бо говь уже зъ тымъ тѣлькимъ выканнямъ! грѣм-
нувъ жандарь — не кажѣть менѣ „вы“ але таки по па-
рубощки „ты“. — Та найже буде й „ты“. А тыжь бы,
кажу, мѣжь нами, простыми Руснаками хотѣвъ жити?

— Я, каже Тайверь, той руській край та тѣ руськѣ
люде такъ полюбивъ, що и не сказати. У васъ, каже,
такъ якось сердечно, звычайно, красно; а у насъ, на
тѣй нашѣй Нѣмеччинѣ, холодно, якось нудно!

— Та бо тобѣ треба женити ся, каже Ягѣвъ до
жандаря. Безъ жѣнки не йде господарство въ ладъ.

— А тыжь якъ гадавъ? каже жандарь; женити ся
вѣдки голова! Що варе моя Оленочка та чарѣвочка дѣе?
серце мое!

— Яка Оленочка? пытаю я.

— Або твоя сестра? каже Тайверь.

— Якъ це? — Оттакъ це: мы двоє любимо ся, тай
годѣ! Ты не знавъ?

— А якъ бы вѣдки знавъ? кажу я. Олено, ходи
сюда заразъ! крикнувъ я.

Она вийшла, та така вже вамъ засоромлена, що
и свѣта Божого мабѣть не видить. — Дѣвко, кажу, а я
отце що за речѣ чую? О-о!?

Вона менѣ въ ноги! „Бадѣчки, каже, простѣть мене.
Я согрѣшила. Я вже бѣльше не буду!“

— Уже бѣльше мене не будешь любити? каже
жандарь, а самъ и собѣ засоромивсь. Що ты менѣ ка-
зала? знаєшь тогды коло кирици? га?

— Ёй, та бо ты все зъ твоими выгадками! каже бѣдна дѣвчина плачучи. А я тобѣ тогды не казала, що то таке буде? а ты все свои... Опадоньку-жь мѡй! Бадѣчку: не гнѣвайте ся на мене, я вже на нѣго анѣ подивлю ся бѡльше! То вѡнѣ — Бѡг-ме — вѡнѣ виненѣ, най самѣ скаже: хто першій разѣ зачепивѣ? та ще и зъ тымѣ морганнямѣ поганымѣ!

— Мы якѣ стояли, такѣ усѣ й засмѣялись!

— А теперѣ що буде? пытаю я жандаря.

— Теперѣ оттакѣ буде, каже вѡнѣ: я остану вѣ тебе, доки собѣ де ґрунтѣ не напытаю, та не справлю, що треба. Тымѣ часомѣ дасть Богѣ и Великденѣ, а по Велицѣдни и Зелени-святки, чи якѣ тамѣ, буде и весѣлля. Згода? — Та бо ты не чувѣ, що Олена тебе и знати не хоче? кажу я жартуючи.

— Та я, бадѣчку, я лишѣ такѣ... я Бѡг-ме лишѣ такѣ... я...

— Не цїрѣ ся,*) небого, тѡльки, але скажи такѣ попросту, що любишь, тай годѣ. Менѣ тутки комедїѣ твоєи не потрѣбно.

— Я лишѣ трошечки бадѣку, Бѡг-ме лишѣ трошечки?

— Коли лишѣ трошечки, то я тебе за него не оддамѣ. Що бы то, кажу, за тривокѣ мѣжь вами бувѣ, якѣ бы ты свого чоловѣка лишѣ трошечки любила!

— Та бо я го буду дуже любити! каже бѣдна дѣвчина, а тутѣ такѣ засоромилась, що мабѣть не знає, чи она на земли стоить чи пѡдѣ землею.

Коли такѣ, кажу, то що инше: поцѣлуйтесь. А теперѣ ходѣмѣ вечеряти, бо я вже зголоднѣвѣ тѡльки горячи.

*) sich zieren.

XIV.

Передь Зелеными-святками лагодимъ ся мы всеѣ три до всеѣлля. Тоній, жандарь отце має вже и ґрунтъ своій и хату и худобы чимало, а що вже убравъ ся гарно! По нашому перебравъ ся. Нагавиць на нѣму чирчиковій, якъ той жарь, сердакъ чорный, бланеный, сорочка рантухова, чересь у пять пряжокъ, кресакъ у золотъ та въ павахъ, а келефъ хороцѣвскій, такій уже, що такій! А самъ хлопецъ — хлопецъ! Сердечна Олена, що гляне на ёго, такъ и зовяне. А по руськи не рубае — нѣ... зроду нѣхто бы не казавъ, що це нѣмецъ; руснакъ тай руснакъ!

У тыждень передь всеѣллямъ, у недѣлю (вже и заповѣди вийшли и пиво вже взяли) сидимо мы собѣ усѣ три та радимось де-що, а я журю ся.

— А ты що журишь ся? пытае Тоній.

— Отъ журю ся. Вы вже маєте кождій свою дружбу а я ще не маю, тай не знаю, кого бы то собѣ взяти?

— Або Андрѣя Сирмона? каже Яковъ.

Ажъ тутъ Марія (Якова молода), безъ духу въ хату. — Бадѣчку, каже, за вами якійсь воякъ пытае!

— Де? кажу.

— Та онъ за ворѣтьми!

— Чому-жь не йде въ хату?

— Не хоче; каже, абы вы дѣ нѣму вийшли.

— А якій вѣнъ?

— Русявий, высокій, очи якъ тѣ фіялки синій, а якъ говорить, то увъ-одно моргае.

Я не побѣгъ, а полетѣвъ зъ хаты. — Бая! кажу, пане мѣй годный, соколе мѣй ясный, чи се вы, чи я паний?!

— Ба — це таки я самъ. Нашъ регементъ стоить теперь у Чернѳвцехъ. Я чувъ, що ты женишь ся, (бо я за тебе увъ-одно перевѳдувавъ) отъ и выпросивъ ся на 14 день на урльоцъ, щобъ то въ тебе погуляти вже, та погуляти! Чи добре я отце зробивъ?

— Ой, кажу, пане мѳй срѳбный, пане мѳй дорогій, орле мѳй сизый... а самъ такъ го обѳймивъ, трохи не задушу.

— Та говъ вже бо, говъ, каже Тоній смѳючись. Львше просѳмъ отцѳго пана, абы тобѳ пѳшовъ у дружбы.

— У пѳдскоки! каже Бая.

— Але? але? пытаю я, тай вѳры не йму. Де-жь я того годень?

— Ты дурень! каже Якѳвъ свищучи.

— Хиба такъ! кажу я, глянувши то на Якова то на Бая.

— Вы отце пусте завели, каже Бая. А нуте-ко менѳ лишь чарки! а самъ выймаѳ зъ тобѳвки шинъ зъ вишникомъ такій, що въ двѳ оцѳ!

XVII.

Теперь мы вже давно якъ жонаті. Тоній держить мою сестру Олену, Якѳзъ Марію, а я зновъ Яковову Катерину. Такій то вже тривокъ межъ нами любый та милый! И ґрунта маємо, и худобу и пасѳку, ще и ставокъ хочемо собѳ выкопати. А зъ Тоніємъ та зъ Яковомъ жіємо собѳ, якъ тѳ рѳдній братя сказано: „Три якъ рѳдній — браты“! Скоро недѳля або празникъ, а мы вже въ купѳ: сидимо, радимось, балакаємо, а якъ насъ охота збере, то и вышемо по чарцѳ и заспѳваємо собѳ гарно, а нѳхто вже такъ, якъ моя Катруся, серденько; якъ

заспѣває, то неначе въ клиневый листокъ запѣе, а Тоній за нею на скрипку. Славно грае. А часомъ то згадаємо собѣ давній свои лѣта, якъ то мы бѣдували у свѣтѣ, не знаючи долѣ. Тодѣ хйба посумуємо хвильку, але лиш хвильку, вѣдтакъ зновъ зрадѣємо, звеселимось, тай порозходимъ ся тихонько, гарно, звычайно, сказано: щасливѣ. Лишь братикъ мѣи Онуфрашко. сизій мѣи, не обзветь ся мѣжь нами, не подивить ся очима тыми тихими та любыми, не промовить речами своими добѣрными та разумными: якъ спить, такъ спить собѣ на цвентари поузь батечка свого та неньки. А менѣ все здасть ся, що вѣнъ не вмеръ, що вѣнъ мусить вѣдкѣля надѣйти. Да мабѣть не прѣйде вже, сердце мое!!!

V.

ХТО ВИНЕНЪ?

I.

Ой кажу: не то що, але и порохъ абы имъ святить ся, тымъ молодымъ лѣтамъ! Учешине не памятаю, а що тогды дѣяло ся, що й до крыхиточки тямлю. А нѣкого я вже такъ гараздъ не запамятавъ, якъ ту стару Лавриху, що сидѣла онде у Тисницькѣй. Багатырка, знаєте! И полонина своя, и худобы безъ ліку, а що вже двори побудовала собѣ, двори... батьки мои! Ажъ зъ ляцького боку майстры въ ен робили та писали, та мальовали та перемальовували! Лавра я не зазнавъ. Кажуть, що вѣнъ ще за молоду отемнѣвъ, та й скоро и померъ. А славять люде, що ёму, покѣйникъ, нѣ разъ якось не вело ся. Чи мушка, чи скотинка: де що бувало пѣде, вѣдти не прийде, де що пѣшло, вѣдти не прийшло. Мабуть ёму такъ уже починено, чи що. Вороги, знаєте, та лихѣ душѣ. Богъ бы ихъ не простивъ! Отъ скоро кажуть, Лавра спрятали, молода вдова не загнула руки, якъ то друга зробила-бѣ, але прѣймила ся за дѣло: и сему дала розвѣдъ, и тому дала розвѣдъ, а все розумно, все обачно; отъ и давъ їй Господъ партъ: дѣждала ся и худѣбки помалу, и пасѣку собѣ розвела, и полонину купила, и ще

докупила, бо вѣдтакъ и побудовала ся, що вже краще таки не може бути. Усѣ ѣй, бувало, дивують ся! „Вы леле Матроно, далѣ насъ заплатите“, жартують не разъ переднїй газды у селѣ, чи тамъ идучи зъ церкви, чи якъ. „Батьки мои любїи, голубы мои сизї“, стане вона имъ бувало правити, „а яжъ бы грѣха не мала, якъ бы я для своихъ сирѣтъ не старалась? Вѣ мене господарь, знаете, якъ бувъ... (а тутъ бувало якъ заплаче!), я мушу своимъ дѣточкамъ бути и вѣтцемъ и матѣрю. Ой такъ, газды мои славнїи, газды мои любїи!“ А дѣточокъ було вѣ єи лишъ двѣйко: двѣ дѣвчинѣ. Одну звали Калиною, а меншеньку Оленою. Господи, що краснїи обѣ були! якъ зъ образа, — а що вже господынѣ, то пары имъ не було: чи упрясти, чи выткати, чи вышити, чи закрасити: нѣхто якъ вони; а що вже коло худобы та до паєфки знали, то най и старе сховаєть ся.

Але живъ у сусѣцтвѣ молоденькїи лѣтнїи хорошого зросту та личка румяного; Маркомъ єго звали. Господи, що покохала єго наша тихонька Калинка, а вѣнѣ ѣѣ! Одно за другимъ ажъ гине! А она єго выпытує: „Марочку, серденько, а чога ты отсе такїи смутнїи, та невеселїи? Уповѣджъ вже разъ менѣ, душечко!“

Фїялочко моя пренїшная, мабутъ лѣта твои молоденькїи баламучу. Я сирота безъ вѣтця и безъ матери, я бѣднїи, дуже бѣднїи, а ты...“ тай не доказавъ, лишъ слѣзѣньки покотились по мальованѣмъ личку, та по молоденькому вусочку. „Дѣвчино моя, лишѣмъ мы хїба кохатись“.

„Та мене можешъ лишити, а я тебе не лишу нѣколи“ — промовила дѣвчина.

„Нѣ я тебе не покину. ангеле мѣи — дѣи ся воля Божа“ — ажъ скрикнувъ Марко. А вѣчнїи зорѣ усе

сіяли надъ ними. Хто бы знавъ прочитати, що тамъ написано...!

Отъ и за якійсь часъ ѣдуть старосты кѣньми, далекі дуже люди, ажъ геть десь зъ Ляччини... Сватають Калину за одного вдѣвця, багатыря безъ мѣры. Вѣнь покѣйному Лаврови якось и родичъ доводивъ ся.

„А якій Богъ васъ ажъ на нашу Волощину принѣсь?“, пытає стара.

„Та гараздъ, панѣ маточко“. Тай стали розказувати, якъ старый Микитула повдовѣвъ, якъ чувъ черезъ майстри, що тогѣдъ въ єи робили, про Калину, та якъ ихъ ажъ сюда за рушниками вырядивъ.

— „Повяжѣть, панѣ маточко“, кажуть: „тамъ стадо коней, тамъ пятеро сотъ рогатого товару, тамъ кошара церахована, а самъ удовецъ бездѣтний.“

Стара така рада! — Иди, каже, доню, та пошукай, що тамъ понатыкала та понашивала.“

Калина бухъ до землѣ: „Ненечко, охъ ненечко моя, не топѣть мене за нелюба! Або лучше встромѣть нѣжъ у сердце, то лѣпше менѣ буде.“

Стара мовъ и не чує. „Що ты знаєшь?“ каже, „ты ще молода. Або може я тобѣ не мати? Иди та давай лишь рушники.“

Присилувала — вѣддала.

II.

По весѣллю забравъ молоду зъ собою. Посагу и ниточки не хотѣвъ. — „На що менѣ, каже, посагу, на що менѣ вѣна, коли въ мене скрыня грошей въ земнику.“ — Поѣхали.

По новѣй господѣ ходить Калина мовъ не по своему свѣту. Все лишь вѣнь одинъ ѣй на гадцѣ. Що старый не вмовляє, що не дѣє, дарма.

Однои Недѣленьки сидять собѣ обоє, одно въ оденъ бѣкъ дивить ся, а друге въ другій; нѣ чичиркъ. Ажь тутъ уходитъ у свѣтлицю леинь молоденькій, увесь черно убранный. Поклонивъ ся.

„А вѣдки, леинь“ пытає старый; „куда дорогою?“

— Буковинскій, — каже; иду, службы шукаючи.

— „Найми ся въ мене.“

— Та добре.

— „А що правишь?“

— Що другимъ даєте, то и менѣ даєте, каже.

— „Згода. Просимо-жь у хату.“ Старый сказавъ, та й пошкатульгавъ у корчму... Бачивъ свою недоленку тай топивъ єѣ у чарцѣ. День въ день у коршмѣ напиваєть ся.

А молода молодичка дома умлѣває: „Марку, Марку. иди, иди вѣдь насъ, не рви мое сердце“

Вѣнь за крисаню: „Иду, каже, до Черемошу глыбокого — не далеко.“

Вона єго за ручку: „не йди, каже, або й мене бери.“

Остались обоє — нѣчо не говорятъ лишъ плачуть. А вѣнь нарештѣ промовивъ:

„А чого тобѣ, каже, такій синцѣ по пѣдѣ вѣчки?“

Чого? — „Нелюбъ убиває, каже. Охъ Марочку, сердце мое, хйба-жь то ты знавъ, якъ вѣнь мене бѣ! — охъ, да якъ же-жь вѣнь мене бѣ, бѣ! — А ты не чувъ?“

„Чувъ, голубко моя нещасливая. Продавъ заразь и грунтикъ и хату, а самъ пѣшовъ сюда. — Буду, гадаю собѣ, до ихъ въ наймы просить ся, та й не дамъ мою квѣтку толочити...“

А старый изъ коршмы. Пяный-пяный! Та до жѣнки: „А чому ты мене не любишь, га? Ты сяка-така дочко!“ Вона мовчить.

„Чому ты мене не любишь, я тебе ще разъ пытаю ся.“

Вона все мовчить.

„Ехъ!“ Вѣдмахнувъ сокирою, та хоче вѣвъ въ голову; а Марко лапъ за руку: Стѣй! Марко бувъ сильный хлопецъ. Старый згаласувавъ та пустивъ топорнице, а сокирка вѣдвинулась, та ёму право въ чоло, — Вѣдъ разу павъ безъ душѣ...

III

Марка звязали та вѣддали до неволѣ. Казали, що вѣнъ стрѣя зарубавъ.

Хотѣли и зъ неи, сердешной, протоколы тягнути, та годѣ вже було: вѣдъ тои години, якъ головництво стало ся, вона безъ ума. Нѣчо бувало не робить, лишь сидить у вѣконци, та все пытає, выпытує: а не йде, каже, Марочко, га? Не йде мѣй милесенькій? Охъ що-жь бо то бавить ся коханячко моє молоденьке! — де ты пробуєшь!?

А вѣнъ пробує у славнѣмъ мѣстѣ Станіславѣ, у темници, на руки и на ноги кайданячко гостре. На другѣмъ мѣсяци и поховали.

Не разъ тамъ оповѣдає старенькій гайдукъ, що хворыхъ невѣльникѣвъ дозирає: „Я прихожу, каже, одной Недѣленьки въ ранцѣ, а вѣнъ лежить на постели, ручки на грудяхъ.“

„А ты хворый, небоже, ты дуже хворый?“ пытаю. — Вѣнъ на мене пильно-пильно подививъ ся. „Хворый, батечку“; та й хопивъ мене за руку. „Не бувъ, каже, нѣхто вѣдъ насъ?“

„Не бувъ,“ кажу. А вѣнъ сердешный, забудъ, що де Станіславъ, а де Буковина. А що ёго любка уже

безъ ума, мабѣтъ такожь не знавъ. Ёго вхопили, знаете, якъ на воздухахъ, у темницю.

„Я дядечку, стрья не зарубавъ“, каже вѣнъ, — чи хоть вы менѣ на сѣмъ свѣточку вѣрите, що я не винень?“

Я стисъ зъ плечей, а вѣнъ явъ плакати:

„Боже, Боже, каже, въ яку я годиноньку народивъ ся?“

„Цить, кажу, цить, сынку, не гнѣвай Бога, Вѣнъ тобѣ допоможе.“

„О вже, каже, та й накрывъ собѣ очи. Але за часокъ зновъ до мене обертасть ся: „Я бы, дядечку, пошовъ до вѣконця!“

Повѣвъ я ёго помаленьку до вѣконця. Вѣдти було видко ся геть-геть ажъ у горы, що такъ у яеному сонечку и лелѣли! А вѣнъ дивить ся — призираеть ся; а далѣ якъ принаде икъ залѣзнымъ ґратамъ, якъ заплаче-заплаче! Не знаю, якъ лишъ тѣ залѣзні штабы не потрѣкали.

„Иду, каже, заразъ.“ Глянувъ ще разъ у сині свои горы, притуливъ голѣвку икъ холоднымъ ґратамъ, та й уже по нему. „Марку, кричу, Марку! Богъ зъ тобою, опамятай ся!“ А вѣнъ лишъ хлявъ на мене, якъ той явѣръ пѣдтятий.

Такъ розповѣдавъ не разъ старый гайдукъ, а слѣзы якъ горохъ котять ся на свѣдѣй ёго твари.

IV.

Пѣшла скоро поголоска и Волоськимъ повѣтомъ. Приѣхала стара, та й узяла дочку зъ собою. Да що зъ того, коли навѣтъ и нею собѣ не пѣзнае. „А ты хто?“ пытае вѣвъ у въ одно.

„Таже я твоя неня, дочко!“ голубить стара, умываючись крôвавыми слѣзоньками.

Вона лишь покиває головкою: „Та ты менѣ не неня, каже, а деж ты менѣ неня?“

Однои Недѣленьки рано и змыла ся сама, и зчесала ся сама и убрала ся сама, — да такъ уже гарно — навѣтъ и заквѣтчала ся! Стара вже не ходитъ по двору, та не молитъ ся Богу! — А чей Господь милый, каже, умилосердить ся и на мене грѣшну! А чей Матѣночка Христова помилує дитину мою нещасливу!“

А вона, сердешна, припала передъ образами, мовь ангель якій молящій, саме проти вѣконця, а сонечко присвѣтило на личко єи бѣле-бѣлесеньке та на чоло ясне. А вона зняла ручки до матери: „Матѣночко, каже, ану припадѣте и вы та кажѣть менѣ „Отче-нашь“ а я за вами казати-му.“

Стара припала та й приказала їй „Царю небесный“ и „Святый Боже“ а вона, сердешна, вже такъ красно та пильно говорить. Ажъ у Отче-наши зупинилась: „Ненечко, каже, (тай справляє пальчикомъ у вѣконце), охъ, матѣночко моя, адѣть-о-о-охъ-ненечко моя, любко! „Да Богъ зъ тобою, доню, голубить стара; таже тамъ нема нѣчо, сердце, нѣчо нема, аже у вѣконци, тамъ лишь отъ склѣвочка зъ квѣточками, зъ твоими квѣточками, душко!“

— А мѣжь квѣточками мѣй Марочко! Адѣть, адѣть, ненечко, якъ вѣнъ мене мило кличе-выкликає. А якій же вѣнъ красный — охъ да якій же вѣнъ красный, ненечко моя! да якій же вѣнъ ясный та убранный... а на чолу єму збронька сіяє — ану дивѣть, ненечко; а такъ, що збронька?“

„Дитино моя дорога, дитино моя люба, просить мати, схопивши їѣ за ручки; Богъ зъ тобою — тамъ нема нѣчо!“

„Охъ! — скрикнула та й ухопила ся у сердечка — „иду мильй, иду милесенькій мѡй, жди..“ та й пова-
лилась мамци своѡй на колѣна — безъ душѣ..

У два роки вѡддавала ся й Оленка. Господи, що за красава дѣвчина зъ неи выбралась, кровь та молоко. Але стара єи вже не силувала... „Иди, каже, доню, за кого тобѣ мило та любо, а я собѣ пѡду у манастирь, чей быхъ спокутувала грѣхи свои неспасеннѣ. Да чи и простить менѣ Богъ, що я три душечцѣ погубила?...

Такъ стара, бувало. А єи донечка выбрала собѣ молоденького слюсаря, легиника не то на всѣ горы та на всю Буковину, але и на цѣлу руску Украйну. Господи, що за речи вѡнъ роблювавъ! — Що кресы, що писто-
леты, що ножѣ, а що вже за топѡрчики мудрезнѣ зсы-
павъ, то не найдеть ся въ свѣтѣ! И отей порошницѣ, що на менѣ, то вѡнъ робивъ. А ще хваливъ ся оногды, що маѣ пѡти до Станіслава та на Марковѡмъ гробу хрестъ покласти, але хрестъ разъ такѣй, абы въ свѣтѣ не було такого. Най ёму Богъ допомагаѣ, на що гадаѣ.

VI.

Серце не навчити.

I.

Жили въ насъ въ горахъ два парубки-товаришъ, а що вже буйнїи та хорошї собѣ були, то й на напери не спити, такї вже хорошї були сї два леїнѣ. А до того ще якъ уберуть ся бувало у кармазинѣ та въ жиrowанї порошницѣ та стануть собѣ гостинцемъ гуляти, то дѣвчата якъ-разъ усѣ у вѣкнахъ. „Що ты, дѣвко тамъ забула?“ кричить мати на весь ротъ, а донечку мовъ приковавъ до вѣкна. „Ненечко, охъ ненечко моя люба най хоть надивлю ся!“ А леїнѣ нашї мовъ не видять, що дѣвчата вянуть. Понасувають кресаки на мальованї свои брови, кинуть головы дѣ горѣ, мовъ лицарѣ якї, возьмуть ся поза шию та смѣють ся пищечкомъ зъ бѣдныхъ дѣвчатъ. А кресаки були въ тыхъ двохъ парубкѣвъ такї, що кождый вартувавъ ретельно коло якихъ 500 сръбныхъ, коли не бѣльше: такого золота, навъ та червѣнчикѣвъ було на ихъ! Якъ бувало зустрѣнешь ся зъ ними, то ажъ за очи вхопишь ся, такъ засїяють!

Вечеръ давъ Богъ тихій та милый, сказано, клечальною Недѣлѣ. Гульки на базарѣ сѣгодня не було, славне парубоцтво прохожалось гостинцями та сутками а дѣвчата позбѣгались у громадки, та яли вышниками сѣввати, щобы, знаєте, легнвямъ жалю завдати, а вже нѣкому такъ, якъ симъ двомъ, що якъ ходять, такъ ходять попри ихъ ворота, и бокомъ на нихъ не глянуть. А мѣсяць такъ и сіяє понадъ горами, понадъ красными та высокими нашими горами!

„Чого ты такъ засумувавъ Василю?“ ставъ одинъ леґинь другого пытати; чи не болить тебе зновъ голова?“

„Або мене коли голова болѣла?“ каже другій.

„А учора, йдучи зъ Рѣжѣ, не болѣла тебе голова?“ Василь почервонѣвъ трохи, а за хвильку й каже:

„А якъ тобѣ у Рѣжи Гинцаришина Олена сподобала ся? Правда що козырѣ-дѣвка?“

„Дѣвчина на цѣлу Буковину“, каже Иванъ; гадаю за тыждень старосты слати“.

Василя мовъ на палъ хто посадивъ бы. „И я гадаю, каже, старосты посылати.“

„Якъ собѣ братчику, любишь“, умкнувъ Иванъ та й стисъ плечима.

Василь ще дужче розсердивъ ся: „Таже“, каже, „оба чей зъ нею не оженимо ся?“

„Оба, правда, нѣ, але я то знаю, що оженю ся зъ нею“.

„А чому ты, чому не я?“

„Тому не ты“, каже Иванъ, не тративши анѣ разъ доброи волѣ; „бо я старшій и дѣвка моя має бути!“

„Коли-жь бо вона мене любить“, каже Василь, а самъ ажъ кипить.

„А я вѣ люблю“, каже Иванъ мовъ камяный.

„Або най такъ буде“, каже Василь, „якъ дѣвка пристане“.

„И такъ нѣ“, ставъ Иванъ зъ проволока говорити.

„Олена буде моя!“

„Хиба мене не буде“, кремснувъ Василь.

„На таке я заразъ пристаю“, вѣдвернувъ Иванъ смѣшкомъ; „ходѣмъ, та помѣряемо ся. Хто выиграе того й дѣвка буде“.

„Ходѣмъ!“ крикнувъ Василь.

„А чимъ, ножами чи пістолетами?“ пытае Иванъ.

„Чимъ хочь!“ верещить Василь, а „Олена буде моя!“

„Та вже побачимо“, рече Иванъ, „якъ намъ лицарське щастє послужить. Гайда!“

Пѣшли въ чагѣръ. Але доки на мѣсци стануть, скажу вамъ ще по словечку про ихъ.

II.

Иванъ и Василь, були се два багатырськї сыны изъ Соколія.

Батьки ихъ були собѣ сусѣды, а вони товаришували собѣ ще зъ маленьку и страшне любили ся, — бувало нѣ кроку одинъ безъ другого.

Иванъ бувъ хмурный, неввѣчливый и дуже фудульный, бувало и гуляти не хоче; а коли пѣде на базаръ, то лишъ про Василя, щобы де-що не понацивъ, бо Василь, знаєте, бувъ опалистый, та швидкїй, мовъ та полумѣнь у печи, а якъ бувало розсердитъ ся, то гатить топѣрцемъ, не пытае чи голова, чи руки, чи ноги. Багато вѣнь уже бѣды зъ-за сѣго мавъ, а якъ-бы не Иванъ, то хто знае, що бувъ бы ще пацивъ, а такъ Иванъ уже єго пантрує, якъ око своє въ головѣ. Хоть Василь

силь похопить ся бувало, щобы кого по своему попобити, то Иванъ уже вырве ёму залѣзною своєю рукою топорецъ зъ рукъ, а ёго возьме силою та поведе домѡвъ. Але-жь бо й Иванъ, знаете, не бувъ зъ тыхъ святыхъ. Якъ бувало возьме собѣ що въ голову, то гадає, що таки на ёго мусить бути, абы не знати що, — дуже упертый бувъ. Лишь за тѡлько ёго хибѣ можна пофалити, що за правдою бувало ажъ гине, ажъ топить ся. Умерла разъ на Соколію бѣдна вдова, а шестеро дробнымъ сиротамъ не лишила нѣчого, якъ однимъ-одну коровину, та й той не стало... Иванъ каже до тата: „Дѣдю, дайте менѣ одну корову!“

„А тобѣ на-що?“ пытає старый.

„Вамъ не пытати, на-що. Коли маєте дати, то дайте, а нѣ, то не допытуйте багато“.

„Возьми собѣ сыну!“ каже старый. Иванъ займивъ корову сиротамъ.

Ще одно вамъ роскажу.

Тримавъ на рѣцѣ одинъ жидъ красный лужокъ, а Иванова сестра позбирала однои Недѣль усе дѣвчата, та гай на той дугъ у квѣтки; але жидъ возьми та пошли своихъ посѣпакѡвъ, щобы дѣвчатъ грабувати. Отъ постягали зъ нихъ ба спиночки, ба коралѣ, ба монества, ба поясы, ба баюры, доста того: посмѣшили дѣвчатъ. Одокія прибѣгла домѡвъ безъ спинки, плаче, голосить, каже, що поде топити ся, а Иванъ смѣеть ся: „Такъ тобѣ треба“, каже, „най тобою не носить по жидѡвськихъ лугахъ, коли й въ лѣсѣ й на нашѡй царинѣ в цвѣту доволь.“

Иванъ мавъ чисте серце, якъ одинъ чистый діяментъ; гнѣву и зависти не було въ нѣмъ за макъ-зерно. За отця-матѣрь бувъ бы й гадинѣ въ очи штрикѣ,

а побратима свого Василя берѣгъ, якъ око въ головѣ, ажъ доки не нагабало ёго то нещасливе коханѣ, що вже не одному чоловѣкови вѣку укоротило.

III.

У нашому чагорѣ є красна, велика поляна, покрита шовковою травою та усѣлякими цвѣтами: тутъ нашѣ парубки поставали.

„Стрѣляй;“ каже Иванъ.

Василь стрѣливъ. Лишь фояпосышала ся зъ ялицѣ а Иванови нѣчого не стало ся.

Иванъ засмѣявъ ся, звѣвъ скалки, пистоля загри-мѣло, а зъ Василевого лѣвого плеча почурѣла кровь по тоненькѣй сорочцѣ рантуховѣй, що сестричка усѣма шовками та загѣрѣскими лилиточками повишивала.

Иванъ затокъ пистоля за ремѣнь, а самъ пѣшовъ до Василя, — слеза ёму въ очахъ закрутила ся. — „Ви-дишь брате“, каже, „треба намъ сѣго було?“

„Завяжи менѣ руку“, каже Василь, сперши ся на дерево, — „бо починаю ослабати“. А кровь, бачите, такъ грає косицями! Иванъ здоймивъ собѣ боржѣй шовкову хустку зъ шиѣ, приклавъ лѣсовои губки до раны, та й завязавъ. „Ходѣмъ“, каже, теперъ до-дому, я тебе вѣдведу“.

Пѣшли мовчки. Але не далеко хаты каже Василь: „Олена теперъ твоя!“

„А вже-жъ“, каже Иванъ, „по лицарському праву моя.“

„Я безъ неѣ не можу жити, брате Иване!“

А се такъ жалѣливо промовивъ, що ажъ трохи не сплакавъ. Иванъ стисъ плечима.

„Попрощаймо ся, брате“, ставъ Василь далъ казати, а слёзы ёму якъ градъ горячій по твари покотили ся, — „попрощаймо ся. братчику! Двадцять рокѣвъ дѣлили ся мы лихомъ и добромъ, двадцять рокѣвъ берѣгъ ты мене, якъ свою душу. Дяковать тобѣ, братчику. Прощай мене!“

Обняли ся, поцѣлували ся, сплакнули, тай розѣйшли ся, За Василя нѣхто бѣльше не чувъ, пропавъ, якъ пѣдъ землю впавъ. Однѣ казали, що втопивъ ся, другѣ казали, що пѣшовъ у опрышки, ба деякѣ казали навѣтъ, що приставъ до угорського вѣйска. Будемо видѣти; а тымъ-часомъ ходѣмъ до старои Гинцарихи.

IV.

Федора Гинцариха була собѣ багачка на все село, але не сидѣла вона въ селѣ, тѣльки у потоцѣ, у Рѣжи. Мала вона тамъ побитѣ хаты, та й мешкала собѣ, мовъ яка вельможна. А дочка въ неи, дочка! — черноброва, кароока, а на личку, мовъ полошинська рожа молоденька. Стара бувало дуе на неи, якъ на дорогій камѣнь; де коралѣ краснѣ, де уставки мудрѣ, де киптарѣ уписаный, де поясъ славный — Олена все дѣстала. Стара убере вѣ бувало якъ ляльку, тай посадить пѣдъ образы коло вѣконця: „Тутъ тобѣ донечко“, каже, „сидѣти, а не коло печи вештатъ ся; личенько згорить.“

Але полювали разъ надъ Рѣжею два легинѣ: Иванъ и Василь, „Е що!“ каже Василь до Ивана; „годѣ! ходѣмъ домѣвъ; щось менѣ сѣгодня не йде пѣдъ крѣсъ“.

„Ходѣмъ!“ каже Иванъ, та й пошли. Але не учили ся вони ще въ потоцѣ, ажъ тутъ здоймивъ ся вѣтрець, звѣявъ хмарку до хмарки, та й нѣ зъ сѣго нѣ зъ того ставъ дощикъ росити. А нашій стрѣльць навѣтъ безъ сердаковъ.

„Що робити-мемо?“ пытає Василь.

„Хиба повернѣмъ до Гинцарихи, та пересидимо, заки дощикъ перейде“, каже Иванъ.

Повернули. Стара переймила ихъ любенько, бо зъ роду щира була, а часомъ, то любила й забавити ся. Нашій легинѣ не були вѣдъ того.

Але тутъ инше стало ся. Олена, скоро побачила Василя, то ажъ увяла, якъ та квѣточка на сонци, а Иванъ, узрѣвши Олену, ажъ упрѣвавъ. Отъ таке то тутки подѣяло ся, та й то за одну минуточку.

Дощикъ попѣйшовъ трошки та й ставъ. Небо зновъ чисте стало, якъ зеркало, горы дышуть усѣма запахами, — красно, любо, мило.

Парубки попрощали ся, пошли, а удова ихъ выпровадила ажъ за ворота. „А що“, пытає жартикомъ, — „котрый зъ васъ шле старосты?“ Легинѣ усмѣхнули ся, подякували старѣй, та й пошли мовчки Рѣжею. Сказали собѣ добра-ночь та й розбѣшли ся. Се дѣяло ся въ Суботу.

V.

Въ Недѣлю стрѣляли ся нашій парубки, а въ Понедѣлокъ, знаєте, бувъ у Гинцарихи молодшій братъ Василѣвъ, та й давъ Оленѣ знати, щобы вона на ёго надѣѣ не мала. „Мы“, каже, „зъ Ивановъ мѣрялись: я програвъ, а ты будешъ Иванова. Але не забувай ты про

того Василя, — ты ёго ще колись побачишь, а симъ часомъ бувай здорова!

Пбсланецъ лишень сказавъ свое та й пбшовъ, а Олена въ плачь, у голосъ: „Охъ Васильку мбй! охъ Василечку мбй! охъ Василеченьку мбй!“

„Годъ, годъ, любко моя!“ каже стара, а сама такъ и журить ся! „Годъ, донечко моя, бо головка болъти-ме, та ще на личку менъ змарнѣшь, — годъ щебетюшечку моя!“

„На-що менъ красы, на-що менъ личка мого румяного, коли Василечка нема? Охъ, вайло! вайло!“

„Бѣдо моя бо зъ тобою, дѣвко!“ стала стара на-рештѣ сердити ся; — „або Иванъ може не красчій вбдъ Василя, або може не однакѣ багатырѣ?“

„Та що менъ зъ того усёго, коли не любый!“

Отъ такъ сумувала Олена цѣлый тыждень, навѣтъ и до церкви въ Недѣлю не йшла, але вымкнула въ городъ стебелце васильку, сѣла собѣ пбдъ калину та й въ одно плакала та тулила-пригортала зѣлле до своего горячого серденька.

Пбдъ полудне летить служниця, що за ворбтьми стояла, що духу въ хату: — „Газдыне“, каже, „до насъ старосты йдуть!“

Стара шурхнула зъ постелѣ въ клѣтъ, щобы хоть перебрати ся, бо зъ журы за дочкою навѣтъ не перебирала ся сёгодня, — а сама вже така рада, Господи! „Що-жь?“ гадае собѣ: „вбддамъ мою одиначку за хорошого нарубка, то й минеть ся еи туга“. Пбшла въ хату. Старосты привитали ся, поцѣлували ѣвъ въ руку. „А радѣ гостямъ, панѣ маточко?“

„Добрымъ людямъ хто-жь не радъ бы?“ каже стара. — „А яка щаслива година васъ принесла?“ а сама сѣла собѣ въ образы.

„Принѣсь насъ, панѣ-маточко, сивый кѣнь до васъ на поклѣнѣ.“

Вѣдь князя молодого
До двора золотого.“

А самі уклонились тричи. Стара заразъ пристала, доньки навѣтъ не пытаючи. Хотѣла-не-хотѣла бѣдна Олена, подавала у вечеръ рушники, а въ зимѣ вѣдограло ся й весѣля.

Привѣзъ Иванъ свою молодую жѣнку до себе, а сидѣвъ вѣнь далеко у верху. Що вже ёго старіи не тѣшили ся, Господи! Коли-бъ були могли, то бы были свою молодую невѣстку въ образы посадили, та якъ до святой молили ся: такъ ѣѣ любили, — але що-жь? Олена якъ сумуе, такъ сумуе. Бувало лишъ выйде въ садочокъ, вымче стебелце васильку, та й пестить коло серденька, тѣлько ѣѣ и радости було. Або сяде бувало пѣдь запашною крѣслатою ялицею, та якъ зачне спѣвати! Ажъ пташка въ лѣсѣ втихне, слухаючи ѣѣ, такій того голосочокъ мала. Спѣває и плаче, а сама сердешна блѣда, блѣда!

Иванъ бувъ и доси неввѣчливый, а теперь ще гѣршій ставъ, мовъ крыга леду студеного; нѣ доброго слова зъ ёго не почувти, нѣ рады, нѣ порады. Отъ хйба тѣльки въ ёго розрывки було, що стане бувало пѣдь яворомъ на обочи, та придвляеть ся свѣту божему. Отъ тогдѣ нѣббы трохи повеселѣшае, ты-бъ сказавъ, той чистый полонинскій вѣтеръ тугу ёго розвѣявъ, або передъ сонечкомъ яснымъ, що у синныхъ высокостяхъ сѣяло, горе ёго розтопилось, и, якъ вѣщунъ нашъ любый каже,

Сховало ся у серцѣ лихо

Якъ звѣрь у темному гаю...

А въ хатѣ, сяде собѣ кѣнци стола, зѣпреть ся на руку, засумуе, потемнѣе, а далѣ якъ устане, якъ уда-

рить ся по полахъ руками, якъ здыхне тяженько, та й выйде, мовъ пьяный, на двѣр. А стара ненька плаче: „Сынку, Иванчику мѡй золотый, чому ты такій нещасливый? Знала я тобѣ станъ козацькій дати, та не знала я тобѣ доленьки вирохати!“ Такои стара бувало заводить, а невѣсточка єи прехороша сидить собѣ въ городчику, та стебелце васильчику до серденька горне.

VI.

Давъ Господь и Николая святого дѡждати ся. У насъ храмъ. А красно та любо на божому свѣтѣ! Пташки щебечуть, що чоловѣкъ ажъ самъ себе не чує, зелені лѣсы ялинові позацвитали та припорошили шовкові травы мовъ золотымъ макомъ. Цвѣты та цвѣты, цвѣты та цвѣты, та запахи, та радости, а Путиловка рѣчка бренить по бѣлому камѣнню, ты-бѣ гадавъ, що срѣбло розсыпалось та задзвенѣло. Мило, весело, — лишъ у Ивановѡй хатѣ сумъ, мовъ у домовинѣ. Стара куды кинеть ся, плаче: „Сынку мѡй, Иванчику мѡй! иди“, каже, „хоть до тещѣ на храмъ, може межи людьми розважишь ся. Иди любчику мѡй!“

„Пѡду!“ каже Иванъ, а самъ ажъ чорный, такъ змарнѣвъ. „Пѡду, збирай ся жѣнко, пѡдемо обоє!“

Зѡбрали ся, пѡшли. Стара выпровадила ихъ ажъ у плай, вернула ся, плаче. А далѣ якъ припаде до образѡвъ, якъ стане поклоны бити, якъ стане русти! „Господи!“ каже, „Господи милосерный! коли нема вже мѡѡй дитинѣ лѣшого талану, то волѣю я єго поховати, легче менѣ буде!“ Кроваві слѣзы почурѣли зъ темныхъ єи очей. А молоді идуць собѣ плаємъ, нѣ чичиркъ. А пташка такъ щебече гаємъ, ажъ просить: „Спѣвайте,

спѣвайте, люде, зъ нами! Дивѣть ся, якъ красно давъ Господь милосерный — спѣвайте!“

А квѣточки, що краємъ процвитають, собѣ просять: Любѣть ся, обнимѣть ся, люде! Обгорнѣть ся чистою любовію отъ якъ мы!“ а самі пригорнуть ся одна до одной, мовь справдѣ вони оббѣмають ся. А бжѣлка малесенька гуля та гуля собѣ плаємъ, та въ одно гуде: „Ану люде, ану подивѣть ся на мене! Адѣть, я зъ кождою чѣчки мѣдъ збираю; збирайте-жь и вы: свѣтъ сесь солоденькій, — збирайте!“ А кобылечка невеличка собѣ выспѣвує та выгукує въ зеленѣй травѣ: „Ану, люде, ану! годѣ журить ся: ану лишь погуляточки, погуляточки по свѣтови божому, отъ якъ, та отъ якъ!“ а сама ажъ пѣдскочить собѣ, якъ зновъ заспѣває, ажъ дзвонець-зѣлля у травѣ зашумить!

Иванъ повеселѣшавъ трощечки. „Олено, сердце!“ каже, „коли нема менѣ вѣдъ тебе нѣ словечка любого, то заспѣвай хоть!“

Вона заразъ и завела:

Гей засвѣти мѣсяченьку,
Да и ты, зоре ясна!
А въ лузѣ, въ лузѣ,
У лузѣ пшениця:
Тамъ дѣвчина прекрасна!

Пшениченьку дожинає,
Та у гору поглядає;
Гей чи високо,
Та чи далеко
Сивый сокѣль пѣдлѣтає?

Лѣтає вѣнъ да лѣтає,
 Въ кватирочку зазирає:
 Гей сѣю руту,
 Да сѣю руту, —
 Гой подай мила руку!

Рада-бъ тобѣ ручку дати,
 Та боронить стара мати:
 Узяла мати
 Нелюба до хаты,
 Годѣ рученьку дати.

Да вѣдсунь ся моя люба
 Да вѣдсунь ся вѣдъ нелюба!
 Зайду я зъ луга,
 Та забю нелюба,
 Да якъ того голуба!

Ще голосочокъ прекрасной сеи спѣванки вѣдбивавъ ся гаємъ, ты казавъ-бы, кожде дерево спѣвало зъ безталанною молодичкою, ажъ тутъ цуць! Василь стоитъ передъ ними. Увесь у золотѣ, а самъ красный, красный! — ще красчій, якъ бувъ, лишъ що поблѣдѣ трошки на личку. За ременемъ пистоллета та насажувані ножѣ. — Молодї стали. Василь протягъ руку: „Якъ маєшь ся, брате Иване? здоровъ?“

„Здоровъ, славити Бога! а ты?“

„Здоровъ, друже мѣй“. Та й поцѣлували ся.

„А се де ты до теперъ бувъ?“ ставъ Иванъ пытати.

„Бувъ я, пане-брате, въ Угорщинѣ въ опрышкахъ; старшувавъ на сто хлопцѣвъ, — гадавъ, забуду свое кохання. Годѣ! Теперъ вернувъ до тебе, довѣдатись, якъ живешъ. Значно по тобѣ, що не щасливо. А Олену пѣ-

знавъ-бы хто сёгодня, що то вона? Не коротай, пане брате, вѣку молодого: вѣдай вѣ менѣ!“

„Жартуєшь, Василю!“

„О — я вже давно забувъ, що тото жартъ!“

Я на правду кажу: вѣдай менѣ Олену!“

Иванъ засмѣявъ ся, а въ Василя уже й нѣжъ въ рукахъ блиснувъ. Иванъ выхопивъ и собѣ нѣжъ пустили ся одинъ на одного, мовъ тѣ тигриси молодѣ. — Страшно було дивити ся, якъ вони бороли св, довго не пѣзнати було, чѣй верхъ; ажъ тутъ пистолля: гримъ!! Кровь брызнула у три косицѣ. Василь поваливъ ся до землѣ, а Олена мовъ нежива на ёго. Якъ оба товаришѣ бороли ся, то вона выхопила своему чоловѣкови зъ за ременя пистолля, та хотѣла ёму въ груди, але чи вѣй дуже рука трясла ся, чи що: не трафила свого чоловѣка, але Василя — а Иванъ усе те видѣвъ.

Унавъ Василь та й лежить. Иванъ схиливъ ся, здоймивъ ёго на руки та й заплакавъ. — Братуку, братуку мѣй рѣдний! мы оба нещасливѣ!“ А Василь анѣ ворухнеть ся. Добре утрапила. — Пообтеравъ ся далѣ Иванъ, узявъ товариша на руки, занѣсъ у чагѣръ, та й накрывъ зеленымъ вѣттямъ ялиновымъ.

„Въ опѣвночи“, каже, „я прийду, та тебе поховаю. Ходѣмъ жѣнко!“

Пѣдъ полудне стали у старон Гинцарихи, тихо, гей-бы нѣчого не було; сорочка на Иванови, закровавлена трохи, бѣльшь нѣчого.

VII.

Гостей повиѣсецьника хата, — а хата въ Гинцарихи була нова, простора, — музики грають а нашѣ моло-

дята сидять собѣ за столомъ, сказано, у тещѣ. — Олена бѣла, бѣла, мовь та стѣна, а Иванъ такой веселый, що зъ роду ёго нѣхто може такого й не бачивъ. Стара теща лишь повертаеть ся у хатѣ, да въ долошки плеще, така рада: „Зятеньку, дитино моя люба, голубе мѡй сизый! а отъ-це чого тобѣ сорочечка покрѡвавлена?“ А сама хоче мовь то обтерати приязными своими рученьками.

„Лишѣть, нене!“ каже Иванъ; „не обтирайте! се кровь зъ ясного молоденького сокола“. „Убивъ сокола, та й пѣря намъ не принѣсь, щобы мы собѣ кресаки пообтыкали“, стали другі парубки казати, що тамъ у храму були.

„Пытайте жѣнки!“ промовивъ Иванъ грѡмко, а самъ ажъ пѡдскочивъ; „пытайте фѣ, чому вамъ пѣря не намыкала; не я убивъ сокола, а вона“.

Олена встала, та хоче виходити зъ за стола.

„Сиди, анѣ рушь!“ крикнувъ Иванъ.

Стара въ плачь. „А отъ-це“, каже, „я тобѣ мою донечку на тото дала, щобы ты такъ зъ нею обходивъ ся? Охъ головко моя нещаслива! охъ дитино моя безталанна!“

Иванъ обернувъ ся до парубкѡвъ: „Позвольте браття, най вамъ одну казку скажу“.

Иванъ ставъ розказувати за якихъ двохъ парубкѡвъ-товаришѣвъ, якъ вони одну дѣвку оба полюбили, якъ вони зъ-за неѣ стрѣляли ся, якъ одинъ пѡшовъ у опрышки — геть, геть розповѣвъ усю свою долю, нѣбы то вѡнъ якои казки каже, а нарештѣ обернувъ ся до своѣи тещѣ: „А що вы, нене, казали-бъ зъ такою жѣнкою учинити?“ (що нѣбы на свого чоловіка стрѣляе.)

„Я бы такой жѣнцѣ казала вѡдѣ разу голову врубати, якъ тѡй гадинѣ, безъ суду, безъ права.“

Топорець лишь блиснувъ, а Оленина голова поко-

тила ся по столови. Иванъ штрикъ черезъ стôль. Пропавъ.

VIII.

Нôчь ясна була та тиха, мѣсяць сiявъ середъ неба зорѣ плакали, а Иванъ копавъ у чагорѣ грôбъ, стоявъ надъ нимъ, та й думавъ. Далѣ нарубавъ самымъ тымъ топôрцемъ, що своiй жѣницѣ голову стявъ, зеленого вѣття смерекового, выстеливъ яму, розкрывъ Василя, зложивъ легесенько до гробу, поплакавъ надъ нимъ, а вôдтакъ поклавъ те пистолля, що ёго застрѣлило, а друге, що зъ ёго разъ въ лѣсѣ на мѣру стрѣлявъ, то-варишови на груди, та й промовивъ: „маєшь“, каже, братчику, памятку на вѣки! Я не забарю ся!“ Накривъ ёго зновъ зеленымъ вѣттямъ, засыпавъ яму, та й пôшовъ. Третiй днини вытягнули ёго рыбарѣ ажъ коло Тюдева*) зъ Черемошу, та й дали старôй знати, щобы йшла ховати свого єдинчука. Не прiйшла стара мати якъ учула, такъ и впала на порозѣ безъ душѣ. Лишь сестричка Одокiйка побивала ся надъ братчикомъ, а старый дедикъ дававъ порядокъ дома.

Господи, що плакали парубки, якъ Ивана до гробу спускали! Але я сѣго не запамятавъ, бо то ще тогдѣ дѣяло ся, якъ Буковина волоська була. Отъ що чувъ вôдъ другихъ, те й вамъ розповѣвъ.**)

*) Тюдôвъ, село надъ Черемошомъ, на галицкôмъ боцѣ, близько мѣсточка Куты.

**) Ся повѣсточка помѣщена въ часоп. „Вечерницѣ“ р. 1863, а повѣсть I. выдана въ Чернôвцяхъ р. 1885, наклад. часоп. „Буковина“. II. III. IV. и V. выдавъ р. 1876 въ Кiевѣ П. Мих. Драгоманôвъ.

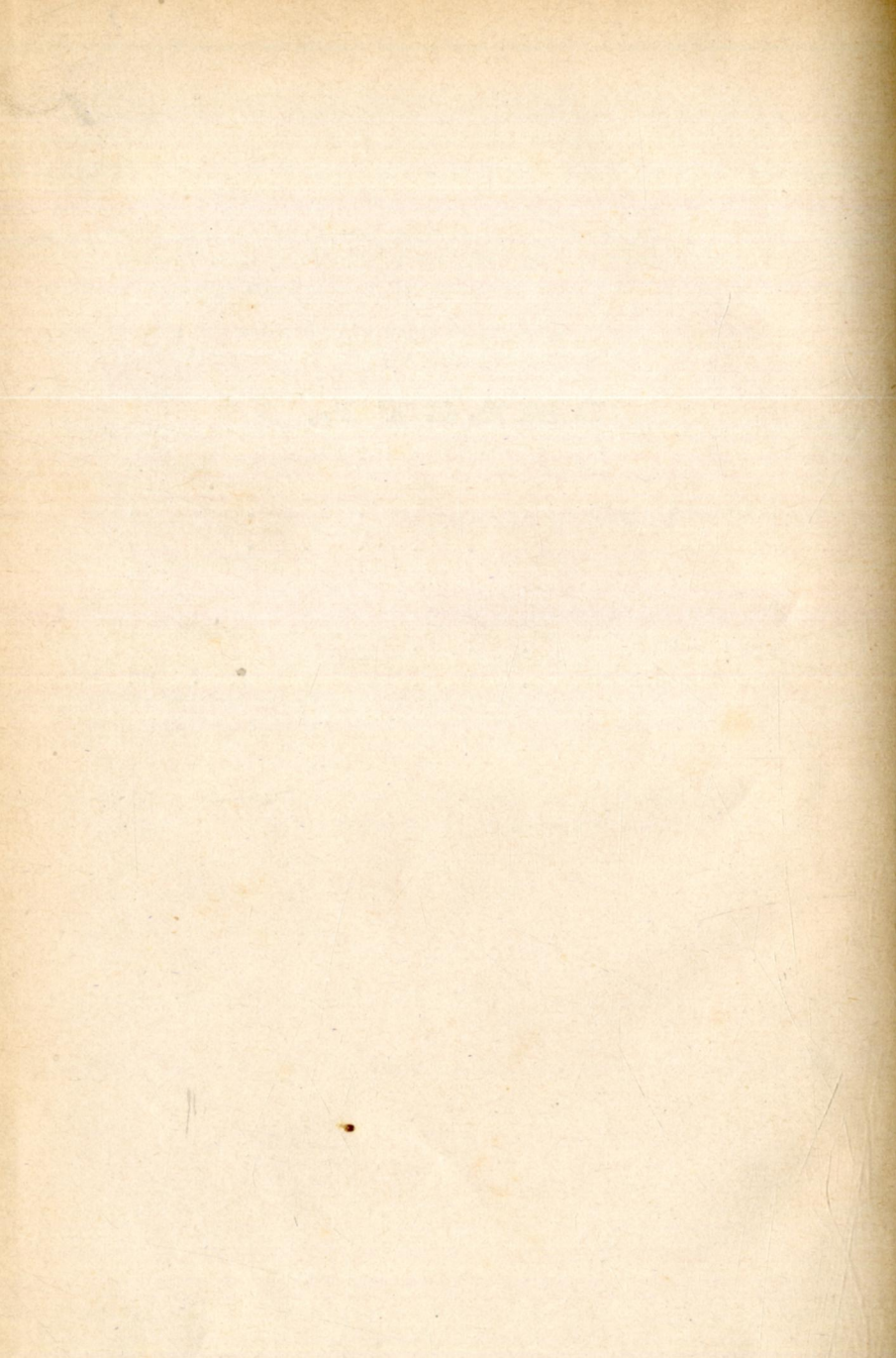
Слова малозвѣснѣ.

- Абшитъ = Abschied (увольнене зъ вѣйска).
бришкати = брыкати.
бадикъ, бадѣкъ = старшій братъ.
баюра = бая = сердакъ.
варе = ist das möglich?
вайло (охъ вайло) = ахъ!
головництво = убійство (Mordverbrechen).
гирба (herba) = тютюнъ.
дядикъ = отецъ.
дѣ! (дя) = дя! въ мовѣ дитячѣй.
Закладъ (поле) = облѣгъ.
киптаръ = коротенькій кожушокъ безъ рукавѣвъ.
кресакъ }
крисаня } = капелюхъ гуцульскій.
крѣсъ = стрѣльба, ручниця.
келефъ (келенъ) = налиця зъ топорикомъ (топорецъ).
кучма = шапка зъ футромъ (Pelzmütze).
клѣтъ = хата комора.
леле (матроно) = мамусенько!
лелиточка = Rauschgold = позлѣтка.
Лячина = Галичина.
зъ ляцкого боку = зъ Галичины.
мальфѣвниця = вѣдьма.
матбути, мабѣтъ = мабутъ = мае бути.

- невѣдъ = сѣть.
- плай = стежка лѣсна.
- партъ = щастѣ.
- поляна = freies Feld, Waldlichtung. = вѣлье мѣсце се-
редъ лѣсу.
- пацита = попсовати, наробити лиха.
- розвѣдъ дати = розвѣдати, залагодити.
- русти = рыдати, закрычати.
- сердакъ бланеный = mit Pelz belegt. = сѣракъ выложе-
ный кожухомъ.
- свестиѣ = нѣчна гулятика.
- склѣвочка, (скливка), glasartige Lochmuschel, судина,
склянка.
- сорочка рантухова = с. зъ тонкои тканины.
- сухозолото = Goldfaden. = золота нитка.
- тобѣвка = кишенья, ворокъ, мошонка.
- тривокъ = житѣ (въ супружествѣ).
- троюда = забіяка.
- фезъ = завѣй жѣночій.
- хвоя, фоя = Art eines Nadelbaumes = рѣдъ ялицѣ.
- царина = Wiese, Weidefeld = пасовиско.
- чагѣръ = Gebüsch = хащѣ.
- чирчиковѣ = кошенильно-червонѣ.
- шипъ = флашка.
- штрикати = stechen = тручати.
- ширинка = хустина, платокъ.
-

ЗМЪСТЪ,

	Сторона
Диѣстрові кручѣ	1
Стрѣлецъ	16
Побратимъ	24
Три якъ рѣднѣ братья	31
Хто вишеиъ?	54
Серце не навчити	62

-3125

1986 1992

B 3.125

1